

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 37

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

12 листопада 2021 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2021

УДК 340 (063)
А 437

Актуальні дослідження правової та історичної науки: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Вип. 37 (м. Тернопіль, 12 листопада 2021 р.). Тернопіль, 2021. 98 с.

У виданні вміщено тези та тексти доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції з юридичних та історичних питань, що відбулася у м. Тернопіль 12 листопада 2021 р. за сприяння Громадської організації “Наукова спільнота” (Україна) та Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (Польща).

Матеріали конференції також оприлюднено на сайті: www.lex-line.com.ua

Оргкомітет:

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Русенко Святослав Ярославович, здобувач Університету митної справи та фінансів.

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2617-2364

© ГО “Наукова спільнота” 2021

© Автори статей 2021

LEGAL DOCTRINE ON THE BUSINESS REPUTATION OF LEGAL ENTITIES: PROBLEMS OF COORDINATION

Maksurov Alexey Anatolevich

PhD in Law, Professor, Kiev National University named after Taras Shevchenko

Usually under reputation (fr. reputation lat. ge-putatio thinking, reflection) is understood as the general opinion that has been formed about the merits or disadvantages of someone or something, the public assessment of a particular person, his reputation [1, p.19]. However, from the point of view of etymology, there is no single understanding of the category "business reputation". In fact, we are talking about three main approaches.

The most common socio-cultural approach to understanding the essence of reputation as the "glory" of a person or company, good (deserved, high, impeccable, spotless, exceptional, crystal, etc.) and bad, public opinion about someone that has developed on the basis of his qualities.

Within the framework of legal etymology, business reputation is considered as an assessment of the professional qualities of a particular person. It is the evaluative approach that is embedded in the philosophical understanding of someone's reputation.

Economic dictionaries and reference literature often define reputation even more narrowly, in the traditions of economic or even accounting. For example, it is considered that business reputation is any excess of the actual costs of acquiring specific assets and liabilities over their real value at the date of the transaction, the difference between the purchase price of an organization (as an acquired property complex as a whole) and the accounting value of its property [2, p.167].

At the same time, it is sometimes more widely assumed that business reputation is also an assessment of a firm by its subcontractors, contractors, consumers, which, as a rule, but not always, is measured only by qualitative, but not quantitative indicators. We are also talking about "using reputation"; it is possible to "discredit" it.

Apparently, it is still necessary to take the economic approach in its broad sense as the initial basis of the study. An analysis of research on this topic shows that, in principle, economic theory most often connects the business reputation of a legal entity with competition.

Based on the results of our own analysis of author's publications, we believe that scientists not only include reputation in the scope of the concept of "goodwill" in all cases, but also consider the high professionalism of the management team, strong ties with clients and counterparties, good business relations with administrative authorities (administrative resource), trademarks and brands as usual "accompanying" properties, which allows modeling a "broad" understanding of business reputation.

In any case, with any understanding of the essence of "goodwill", we are talking about some well-deserved advantages of one participant in civil turnover over others.

List of sources used:

1. Maksurov A. A. Coordination legal technologies in the countries of Europe. M., Infra-M, 2019. - 456 p.
2. Economic Dictionary. M., 2020 - 288 p.

ОЦІНОЧНІ ПОНЯТТЯ У ПРАВІ В ДЕЯКИХ РІШЕННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Безуса Юлія Олегівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1, Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК 340.132

Європейський суд з прав людини напрацював великий масив практики, де в тих чи інших випадках надається правова інтерпретація різноманітних оціночних понять. Тому їхній аналіз формує й дефінітивну базу фундаментальної юридичної науки в Україні, наповнюючи новим смислом вітчизняну юридичну термінологію та лексику.

Слід зазначити, що аналіз майже кожного рішення Європейського суду з прав людини засвідчує про те, що вказаний орган або сам формулює оціночні поняття або надає їм відповідні правові інтерпретації. Так, у справі *Marckx v. Belgium* Суд у рішенні від 13.06.1979 р. визнав, що «підтримка й заохочення традиційної сім'ї самі по собі законні й навіть похвальні. Однак заради досягнення цих цілей не можна вдаватися до заходів, мета або ж результат яких полягає, як у даному разі, у спричиненні шкоди «незаконній» сім'ї; члени «незаконної» сім'ї користуються гарантіями за ст. 8 (Конвенції. однаково із членами традиційної сім'ї)» [1]. Отже, поруч з терміном традиційна сім'я, юридичні критерії якої визначені в шлюбно-сімейному законодавстві майже всіх

країн світу, Європейський суд з прав людини ввів поняття «незаконна сім'я», не визначаючи її юридичні властивості, при цьому прирівнюючи її у правовому становищі з традиційною сім'єю.

Не менш цікавим та оригінальним був підхід Європейського суду з прав людини під час роз'яснення поняття «розумний строк запобіжного ув'язнення». Ухвалюючи рішення у справі *Zimmerman and Steiner v. Switzerland* від 13.07.1983 р., Суд визначив, що визначаючи, який строк запобіжного ув'язнення можна вважати розумним, Суд вважав за потрібне «врахувати, зокрема, складність фактичних чи юридичних питань, поставлених у справі, поведінку заявників і компетентних властей, а також те, які інтереси перших було поставлено на карту...» [2]. Отже, цей приклад є цікавим через те, що зміст оціночного поняття «розумний строк запобіжного ув'язнення» розкрито через застосування інших оціночних понять, таких, як: «поведінка компетентних властей», «складність юридичних питань». Одночасно з цим необхідно зауважити й про те, що в зазначеному рішенні вжито фразу, котра є, по суті, метафорою – «які інтереси перших було поставлено на карту».

Окремо необхідно наголосити на тому, що значна кількість оціночних понять міститься в рішеннях Європейського суду з прав людини щодо України, які є найбільш важливими для національної судової практики. Так, у справі *Сергій Шевченко проти України* (рішення від 04.04.2006 р.), Суд оперує декілька разів оціночними поняттями. В тексті рішення йдеться про «обставини, які потенційно можуть передбачати відповідальність держави» [3]. Також Європейський суд з прав людини у згаданому рішенні вказує про «належну реакцію судової або іншої гілки влади для забезпечення того, що законодавчий та адміністративний устрій захисту права на життя здійснюється належним чином» [3]. Крім того, у тексті рішення міститься повільна фраза про «дію компетентних органів з належною наполегливістю» [3]. Таким чином, вказані формулювання, незважаючи на конотації Суду, мають певний простір щодо тих чи інших інтерпретацій, що відносин вказане суто до оціночних понять.

В справі *Луценко проти України* (рішення від 11.05.2015 р.) Суд теж вживає словосполучення «докази, які б свідчили про схильність заявника до насильства» [4]. Його також необхідно віднести до числа оціночних понять, адже формальних юридичних, а саме головне – устояних критеріїв, що вказують на докази, що підтверджують схильність до насильства, не має.

В справі *Нечипорук і Йонкало проти України* (рішення від 21.04.2011 р. Суд звертає увагу на «небезпідставну скаргу на погане поводження» [5]. Використовуючи таке словосполучення, Європейський суд з прав людини не деталізує те, що слід розуміти під «небезпідставною

скаргою». Варіативна інтерпретація також слідує із висновку Суду в зазначеному рішенні, де наголошується на тому, що .. «органи влади завжди повинні добросовісно намагатись з'ясувати те, що трапилось, та не покладатися на поспішні та необґрунтовані висновки» [5].

У справі Паскал проти України від 15.09.2011 р. Європейський суд з прав людини, посилаючись на «велику кількість своїх рішень», стверджує, що він «пам'ятає про уразливість підозрюваного перед слідчими органами», яке об'єктивно обумовлює «нерівноправний стан сторін» [6].

Також необхідно згадати про те, що оціночний (розширювальний) підхід Європейський суд з прав людини демонструє під час інтерпретації поняття «катування». В рішенні у справі Гонгадзе проти України від 08.11.2005 р., Суд до катувань відносить також певний інформаційний тиск, який може призвести до душевних страждань [7]. Європейський суд з прав людини у зазначеному рішенні підкреслює, що ... «враховуючи те, що Суд раніше встановив, що «нездатність державних органів захистити життя чоловіка заявниці та провести ефективне розслідування факту його смерті порушує ст. 2, 3 та 13», Суд констатував, що «ставлення слідчих органів до заявниці та її сім'ї дійсно завдало серйозних страждань, які прирівнюються до принижуючого гідність поведження всупереч ст. 3 Конвенції» [7].

Література:

1. Case of Marckx v. Belgium (Application no. 6833/74), 13 June 1979. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{"itemid":\["001-57534"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{). (дата звернення: 15.10.2021).
2. Case of Zimmermann and Steiner v. Switzerland (Application no. 8737/79). 13 July 1983. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{"itemid":\["001-57609"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{). (дата звернення: 15.10.2021).
3. Справа Шевченко проти України (Заява № 32478/02), 04.04.2006 р. (Офіційний переклад). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_012#Text. (дата звернення: 15.10.2011).
4. Справа Луценко проти України (№ 2) (Заява № 29334/11), від 11.06.2015 р. (Офіційний переклад). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a81#Text дата звернення: 15.10.2011).
5. Справа Нечипорук і Йонкало проти України (Заява № 42310/04), від 21.07.2011 р. (Офіційний переклад). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text. (дата звернення: 15.10.2021).
6. Справа Паскал проти України (Заява № 24652/04), від 15.09.2011 р. (Офіційний переклад). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_736#Text. (дата звернення: 16.10.2021).
7. Справа Гонгадзе проти України (Заява № 34056/02), від 08.11.2005 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 10. Ст. 690.

ДО ПИТАННЯ НЕУПЕРЕДЖЕНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Чабан Наталія Анатоліївна

кандидат юридичних наук, інспектор сектору ювенальної превенції відділу превенції Печерського управління поліції Головного управління Національної поліції у м. Києві

1. Необхідність запровадження у науковий обіг правової категорії «неупередженості судової влади» обумовлюється наступними обставинами. По-перше, відправлення правосуддя (мається на увазі процесуальний аспект розгляду і вирішення підвідомчих суду проваджень) і організаційна структура органів судової влади, як явища є взаємообумовлювані і взаємовизначаємі. По-друге, урахування «неупередженості» при характеристиці судової влади дозволяє виділити це явище і ступінь його впливу на функціонування судової влади. По-третє, визначення правоохоронної і правозахисної функцій судової влади також пов'язано з необхідністю урахування неупередженості судової влади. По-четверте, «неупередженість» і «рівень неупередженості судової влади» доцільно розглядати в якості ознаки, що характеризує судову владу і дозволяє формувати думку про розвиток даного правового явища як складового елемента судової влади в різних правових системах, міжнародно-правових актах, міжнародних стандартах [1-7, 9].

2. Термін «неупередженість» має два значення. По-перше, доцільно виділяти «процесуальну неупередженість», по-друге, – «неупередженість» апелює до певного показника цінності або критерію, більш високого ніж той, що відображений у законі [2, 3, 5, 9].

Неупередженість є морально-етичною категорією, яка розглядається в рамках правових відносин у двох аспектах: 1) гарантія судочинства; 2) вимога, що пред'являється до судового рішення.

Неупередженість нерозривно пов'язана з професіоналізмом, добросовісністю, а також внутрішнім переконанням судді. Елементами неупередженості є безсторонність, незалежність, добросовісність, рівноправність сторін судочинства.

3. Неупередженість суду означає відсутність будь-якої заінтересованості в результатах розгляду справи, відсутність переваг інтересам якої-небудь із сторін. Переконання суддів повинні ґрунтуватися на тих фактах, що встановлені під час безпосереднього дослідження доказів. Діяльність неупередженого судді спрямована на досягнення справедливості. Акцентується, що неупередженість є моральною якістю судді; вимогою, яка характеризує поведінку судді у судочинстві.

Дослідження сучасної історико-правової ідеї неупередженості судової влади, дало можливість виокремити деякі аспекти її системності,

які умовно можна узагальнити таким чином: формування наукової ідеї розуміння призначення судової влади як «інституту справедливості»; відсутність цілеспрямованого плану досліджень теоретико-правових та практичних питань функціонування неупередженості судової влади; певна дослідженість наукових питань неупередженості судової влади різними науковими школами, юридичними спеціалізаціями; відсутність комплексних узагальнень наявних наукових досліджень, правової аналітики щодо стану ідеї неупередженості судової влади; на сучасному етапі відбувається поглиблена розробка таких категорій як «незалежність», «безсторонність», «об'єктивність», «справедливість» судової влади. Встановлено, що теоретико-правові засади наразі є найменш дослідженим аспектом неупередженості судової влади як гарантії захисту прав людини.

4. За результатами дослідження історичного розвитку неупередженості судової влади, як окремого її аспекту на теренах України, виділено кілька основних періодів: княжа доба; литовсько-польська доба; період Гетьманщини; період Російської Імперії; період УНР; період УРСР; період сучасної України.

Проблеми судової влади тривалий час не були для юридичної науки об'єктом дослідження, оскільки система судових органів розглядалася не з позиції поняття влади, а з позиції організації судової діяльності; період сучасної України – процес становлення і розвитку судової влади в Україні, що супроводжується встановленням відповідної матеріально-правової основи діяльності судових органів, модернізацією та встановленням механізмів управління судової системи, створенням необхідних організаційних передумов здійснення судочинства.

5. Доступність до правосуддя – це наявність інституційних і процесуальних гарантій, що забезпечують право потенційних учасників процесу отримати справедливе правосуддя. Найважливішими актуальними аспектами вільного доступу до правосуддя є такі: а) підвищення правового виховання, правової культури громадян; б) співвідношення достатньої кількості судів і суддів з навантаженням, територією, кількістю населення; в) спрощення і диференціація судової процедури; г) забезпечення кваліфікованої юридичної допомоги, що надається професійними юристами; д) забезпечення існування безоплатного правосуддя для бідних верств населення [8].

Здійснивши характеристику напрямів реалізації неупередженості судової влади у забезпеченні прав людини, слід зазначити наступне: незалежність та ефективність судової влади є вагомим критерієм демократичності держави та панування верховенства права. Така держава забезпечує право на справедливий суд – основне з прав людини, що надає можливість захищати усі інші права, що належать особі.

Право на справедливий судовий розгляд не зводиться до процесуальних моментів, до процедури розгляду справи у суді, воно є багатоаспектним, бо додатково вбирає в себе інституційні елементи, кожен з яких потребує самостійного теоретичного осмислення з урахуванням особливостей практичної реалізації. Елементи права на справедливий судовий розгляд класифіковано на дві групи: інституційні та процесуальні. До інституційних елементів права на справедливий судовий розгляд віднесено належний суд і доступ до суду. До процесуальних елементів права на справедливий судовий розгляд віднесено: публічність судового розгляду, розумний строк судового розгляду, належна судова процедура, вмотивованість рішень суду, виконання судових рішень.

Механізм організаційно-правового забезпечення прав і свобод людини судовою владою – це динамічна система правових і організаційних форм, засобів та заходів, дія і взаємодія яких спрямовані на запобігання порушенню прав і свобод людини чи на їх відновлення у випадку порушення. Він містить у собі три елементи: 1) забезпечення принципу доступності до правосуддя; 2) забезпечення права на справедливе і неупереджене правосуддя; 3) охорону та захист прав і свобод.

Література:

1. Бойко В. Ф. Справедливий, незалежний і неупереджений. Європейські стандарти демократичного судочинства та судово-правова реформа в Україні. *Політика і час*. 2001. № 1. С. 20-27.
2. Глинська М. В. Стандарт неупередженості сторони обвинувачення в розумінні ч. 2 ст. 9 КПК України: значення та критерії. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 25-32.
3. Журавель К. О., Селіванов М. В. Неупередженість та незалежність суду в цивільному процесі в риторичній стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 р. р. *Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 23-24 груд. 2016)*. Львів, 2016. Ч. 2. С. 9-12.
4. Колесник О. В. Належний суд як одна з передумов справедливого та неупередженого судочинства. *Вісник Харківського університету внутрішніх справ*. 2007. № 39. С. 331-336.
5. Прокопенко О. Б. Організаційно-правові гарантії забезпечення неупередженості суддів. *Вісник Верховного суду України*. 2009. № 5 (105). С. 2-6.
6. Рогальська В. В. Незалежний і неупереджений суд як гарантія реалізації права на справедливий судовий розгляд. *Актуальні питання протидії*

злочинності у сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали II між нар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2018). Дніпро: Дніпр. Держ ун-т внутрішніх справ, 2018. С. 314-318.

7. Сердюк В. В. Незалежність і неупередженість суду як складова права на судовий захист та їх значення для Верховного суду України. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2005. Вип. 306. С. 30-36.

8. Чабан Н. А. Проблема доступності до правосуддя в Україні. *Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: матеріали Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів (Івано-Франківськ, 29 квіт. 2006)*. Івано-Франківськ, 2006. С. 60-63.

9. Штогун С. Г. Неупередженість суду при розгляді справ приватного обвинувачення. *Адвокат*. 2005. № 12 (63). С. 7-8.

**ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ, ЩО ВИЗНАЧАЄ ТА РЕГУЛЮЄ ЗАХИСТ ПРАВ НА
ЗНАКИ ДЛЯ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ**

Банчук-Петросова Олена Вікторівна

*кандидат наук з державного управління, доцент кафедри
конституційного, адміністративного та міжнародного права Київського
інституту інтелектуальної власності та права Національного
університету «Одеська юридична академія»*

Важливу роль у просуванні товарів та послуг на ринок сьогодні відіграють знаки для товарів та послуг. Товаровиробники на стадії входження в ринок вкладають немалі кошти на рекламу свого товару (послуг) та своєї торговельної марки, яка відрізняє їх товар від аналогічних товарів інших товаровиробників. Торговельна марка є необхідним та важливим елементом товарообміну, своєрідним правовим інструментом, який певним способом регулює товарообіг.

Проте аналіз законодавства, що визначає та регулює захист прав на знаки для товарів та послуг, свідчить про його недосконалість, що аж ніяк не сприяє захисту торговельної марки. Так, зокрема, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» [1] у тексті Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [6] дефініцію «знаки для товарів і послуг» в усіх відмінках і числах замінено на дефініцію «торговельна марка». При цьому, слова «права власності на знаки для товарів і послуг (далі - знак)» було замінено словами «прав на торговельні марки».

Разом з тим, системний аналіз положень Цивільного кодексу України дає підстави стверджувати, що вказані нормативно-правові акти не було приведено у відповідність в аспекті зазначених терміно-понять. Адже у ст.420 Цивільного кодексу України зазначається, що до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать «торговельні марки (знаки для товарів і послуг)» [2]. Тобто, у положеннях Цивільного кодексу законодавець вдається до ототожнення, а не заміни. Зазначене свідчить про необхідність внесення відповідних законодавчих змін з метою термінологічної уніфікації.

Крім того, у звіті Європейської комісії оприлюдненому на початку січня 2020 року на своєму сайті йдеться про те, що у сфері торговельних марок Україна не забезпечує захист від недобросовісної реєстрації. Чинний Закон про охорону прав на знаки для товарів і послуг все ще не передбачає юридичної можливості визнати недійсним знак, зареєстрований недобросовісно. Зацікавлені сторони також повідомляють, що відповідно до чинного закону про торговельні марки не можна покластися на процедуру заперечення. Адже власники зареєстрованих торговельних марок не інформуються про заявки, що суперечать їхнім маркам, і не надається чіткий термін після експертизи Укрпатенту [8]. Звідси випливає необхідність внести відповідні законодавчі зміни.

Удосконалення потребує законодавство України й у частині регулювання порушень прав на знаки для товарів та послуг. Зокрема, маємо на увазі законодавчу прогалину, сутність якої полягає у тому, що в Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» відсутній переліку неправомірних дій, які вважаються порушенням, та дій щодо готування до їх вчинення. Це ускладнює кваліфікацію порушень на практиці і застосування до порушників заходів відповідальності, оскільки юридична відповідальність може бути застосована лише за дії, передбачені законом (принцип законності). В літературі цілком справедливо підкреслюється, що дії, які можуть бути вчинені з охоронюваними торговельними марками, є багатограними і різноманітними та мають велику чисельність [2, с.24]. Тому в спеціальному законі потрібно передбачити види неправомірних дій, які визнаються порушенням прав на торговельні марки, і окремо види дій, що становлять загрозу порушення.

Крім того, у спеціальних нормах Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» відсутні жодні положення про порядок і особливості застосування способів захисту для захисту прав на торговельні марки. Найбільш гостро ця проблема стосується застосування разового грошового стягнення, оскільки Цивільний кодекс України вказує, що розмір стягнення визначається відповідно до закону, а в спеціальному законі про охорону прав на знаки для товарів і послуг відповідні положення про розмір одноразового грошового стягнення відсутні. Як свідчить практика, цей факт є підставою відмови судових органів у застосуванні такого виду стягнення за порушення прав на торговельні марки. Також законом не конкретизовано порядок реалізації способу захисту «опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення», а саме такі питання: в якому саме засобі масової інформації має здійснюватися публікація про порушення, хто визначає цей засіб (позивач, суд), особливо беручи до уваги випадки, коли порушення прав не пов'язано з певним засобом масової інформації. Уявляється, що це

питання має бути чітко регламентовано в спеціальному законі, виходячи з основною мети опублікування відомостей про порушення – доведення до споживачів інформації про неправомірне використання певної торговельної марки задля зменшення продажів контрафактної продукції і захисту ділової репутації правовласника торговельної марки. Для забезпечення системності та узгодженості правового регулювання відносин у сфері здійснення і захисту прав на торговельні марки Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» доцільно наповнити відповідними нормами, які мають детально врегулювати вищезазначені питання щодо особливостей здійснення і захисту прав на знаки для товарів і послуг (торговельні марки) [3, с.99].

Крім того, законодавче регулювання відшкодування збитків за порушення прав на торговельні марки вимагає удосконалення щодо закріплення права правовласника вимагати замість відшкодування збитків стягнення компенсації з можливістю вибору порядку визначення її розміру з трьох варіантів [4, с.225]

У липні 2020 року Верховна Рада ухвалила закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентним зловживаннями». Метою закону є забезпечення виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції в частині узгодження вимог чинного законодавства України щодо охорони прав на торговельні марки і промислові зразки із правом Європейського Союзу. Однак і на сьогодні законодавчі норми залишаються не повністю узгодженими. Так, зокрема, маємо на увазі положення Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та Цивільного кодексу у частині регулювання визнання торговельної марки добре відомою. Адже аналіз відповідних положень низки нормативно-правових актів з питань регулювання прав на знаки для товарів та послуг свідчить про те, що міжнародною спільнотою прийнято вважати товарний знак не добре відомим, а загальновідомим. Так, зокрема, у ч. 2 ст. 16 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності міститься наступне положення: при визначенні, чи є товарний знак загальновідомим, члени повинні брати до уваги обізнаність відповідного сектора широкого загалу про цей товарний знак, у тому числі відомість на території відповідного члена, яка була отримана в результаті просування товарного знака [7]. Також варто взяти до уваги, що ВОІВ була розроблена Спільна рекомендація про положення стосовно охорони загальновідомих торговельних марок, в якій закладені базові категорії та правила для визнання торговельної марки добре відомою, а також положення про охорону такої торговельної марки та співвідношення з комерційними найменуваннями та доменами [9].

З огляду на вказане, доцільно погодитися з Д. О. Федоровою у тому, що специфіка добре відомих торговельних марок потребує спеціального нормативного урегулювання шляхом законодавчого визначення добре відомої торговельної марки, створення уніфікованого понятійно-категоріального апарату у сфері охорони прав на торговельні марки, а також удосконалення положень законодавства щодо розпорядження правами інтелектуальної власності з метою уникнення неоднозначного тлумачення норм в процесі їх практичної реалізації [5, с.433].

Таким чином, зазначене надає змогу дійти висновку про необхідність удосконалення законодавства, що визначає та регулює захист прав на знаки для товарів та послуг шляхом внесення низки змін.

Насамкінець, зауважимо, що питання удосконалення законодавства, що визначає та регулює захист прав на знаки для товарів та послуг потребує подальших наукових досліджень.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21.07.2020 року № 815-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-20#Text>. (дата звернення: 07.11.2021)
2. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>(дата звернення: 07.11.2021)
3. Ткачук Г. В. Напрями вдосконалення законодавства України про реалізацію і захист прав на торговельні марки. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 4. С. 95–101.
4. Ткачук Г. В. Щодо відшкодування збитків за порушення прав на торговельні марки. Часопис Київського університету права. 2018. №3. С. 222-226.
5. Федорова Д. О. Проблеми правового регулювання розпорядження правами на добре відомі торговельні марки в Україні. Часопис Київського університету права. 2016. №4. С.430-433.
6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 року № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>(дата звернення: 07.11.2021)
7. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15 квітня 1994 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981_018&new=1(дата звернення: 07.11.2021)
8. Європейський звіт щодо захисту прав інтелектуальної власності. URL: <http://uaacr.org/2020/01/27/evropejskyj-zvit-shhodo-zahystu-prav-intelektual-noyi-vlasnosti>(дата звернення: 07.11.2021)

9. Спільна рекомендація Асамблеї паризького Союзу та Генеральної Асамблеї ВОІВ про положення стосовно охоронизагальновідомих знаків, прийнята на 34 сесії засідань Асамблей держав-членів ВОІВ 20–29 вересня 1999 р. URL: <http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/marks/833/pub833.pdf> (дата звернення: 07.11.2021)

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

*Зварич Роксолана Мирославівна
студентка 2 курсу юридичного факультету Львівського національного
університету імені Івана Франка*

Правова категорія «принципи» є первинною в теорії будь-якої правової науки. Особливого значення вказана категорія набуває у врегулюванні адміністративних правовідносин. Застосування принципів допомагає заповнити прогалини у правовому регулюванні у сфері публічного адміністрування. Принципами адміністративного права є основоположні наукові ідеї, об'єктивно обумовлені і стабільні, відповідно до яких сформована вся система адміністративного права, які характеризують зміст адміністративного права, відображають закономірності його розвитку, визначають напрями адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. Вони «пронизують» увесь механізм суспільних відносин, пов'язаних з публічним адмініструванням, включаючи організаційну та соціально-економічну структуру цих соціальних зв'язків, зміст норм, правозастосовних актів, суб'єктивних прав і обов'язків учасників відносин.

Провідним принципом адміністративного права є принцип верховенства права (англ. «the rule of law») і, як на мене, його значення для правової держави є визначальним. Насамперед, право – це прояв вищої справедливості, і його панування в суспільстві, перш за все, вказує на пріоритетність права перед законом. Відповідно це означає панування права в державній системі та в усіх сферах життєдіяльності людини, де воно покладено в основу діяльності публічних органів, їхніх посадових осіб, які повинні приймати виважені та справедливі рішення.

Безсумнівно, враховуючи велику кількість авторських думок щодо визначення поняття «принцип верховенства права», які, звичайно, не позбавлені суб'єктивізму, важко дійти якоїсь єдиної думки. З практичної точки зору, принцип верховенства права означає підпорядкування діяльності усіх публічних інститутів потребам реалізації та захисту прав людини, утвердження їх пріоритету перед усіма іншими цінностями

демократичної, соціальної, правової держави, як зазначає Р.С. Мельник [1, с. 67]. До того ж необхідно враховувати думку ще одного «автора» – законодавця. Аналіз чинного законодавства щодо врегулювання принципу верховенства права варто почати з основного нормативно-правового акта будь-якої демократичної держави – з Конституції.

Стаття 8 Конституції закріплює, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Це положення пояснюється далі в тексті цієї статті закріпленням за Конституцією України найвищої юридичної сили та відповідністю законів та інших нормативно-правових актів Конституції [2, с.141]. Згідно із ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України принцип верховенства права полягає в таких основних моментах: 1) суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави; 2) суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики ЄСПЛ; 3) звернення до адміністративного суду для захисту прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується; 4) забороняється відмова в розгляді та вирішенні адміністративної справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини [3, с.446].

Крім того, у Рішенні Конституційного Суду України про призначення судом більш м'якого покарання від 02.11.2004 р. зазначено: «Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо»[4]. Якщо ж звернутися до іноземних джерел, то сучасне розуміння поняття «верховенство права» запровадив, зокрема, британський правник конституціоналіст, професор А. В. Дайсі у своїй праці «Introduction to the Study of the Law of the Constitution». Дайсі вбачав у верховенстві права стримуючий фактор (але не остаточний контроль) та противагу теоретично безмежній владі (у британському контексті) держави над особою. Для Дайсі верховенство права мало три стрижневі риси:

1. Жодна людина не може зазнавати покарання, окрім як у випадку явного порушення закону, який повинен забезпечувати визначеність та передбачуваність, щоб ним могли керуватись громадяни при вчиненні дій чи веденні справ, і який не повинен дозволяти карати особу ретроспективно. Дайсі вважав, що там, де має місце дискреція, є простір для свавільності.

2. Жодна людина не перебуває понад законом та усі суспільні класи є загальнопідпорядкованими єдиним приписам права.

3. Верховенство права повинно впливати не із писаної конституції, а із «звичаєвого (витвореного суддями) права [5, с.535].

На мою думку, з метою глибшого розуміння принципу верховенства права в сучасних умовах розвитку суспільних відносин, потрібно проаналізувати Доповідь № 512/2009 Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії) від 25-26 березня 2011 року. В цьому документі наведено перелік обов'язкових елементів поняття «верховенство права»:

1. Законність (supremacy of the law). Ця вимога означає, що усі суб'єкти права повинні дотримуватися законодавства (приписів норм права). Для суб'єктів публічної адміністрації діє принцип «заборонено все, крім того, що прямо передбачено законом». Законність також передбачає, що жодна особа не може зазнати покарання, якщо вона не порушила раніше ухвалених приписів права, які вже набули чинності, та що за порушення закону має наставати відповідальність.

2. Юридична визначеність (legal certainty). Держава повинна зробити текст закону легкодоступним. Вона також зобов'язана дотримуватися законів, які запровадила, і застосовувати їх у передбачуваний спосіб і з логічною послідовністю. Передбачуваність означає, що закон має бути, за можливості, проголошений наперед – до його застосування, має бути передбачуваним щодо його наслідків: він має бути сформульований із достатньою мірою чіткості, щоб особа мала можливість скерувати свою поведінку. Окрім того, закон повинен вказати на обсяг будь-якої такої дискреції та на спосіб її здійснення із достатньою чіткістю, аби особа мала змогу відповідним чином захистити себе від свавільних дій.

3. Заборона свавілля (prohibition of arbitrariness). Суб'єкти публічної адміністрації повинні діяти неупереджено та тільки на основі законодавчих актів.

4. Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами. Кожному має гарантуватися право на оскарження дій чи бездіяльності влади в судовому порядку. Судівництву належить бути незалежним і безстороннім (неупередженим). Незалежність означає, що судівництво є вільним від зовнішнього тиску і не контролюється іншими гілками влади, особливо виконавчою. Безсторонність означає, що судівництво навіть за зовнішніми ознаками не видається упередженим щодо результату справи. Слухання мають бути справедливими та здійснюватися протягом розумного строку.

5. Дотримання прав людини. Правами, пов'язаними з верховенством права, є такі: 1) право на доступ до правосуддя; 2) право на законного і компетентного суддю; 3) право на виклад своєї позиції (the right to be heard); 4) неприпустимість подвійної загрози (non bis in idem) (ст. 4 Протоколу 7 до ЄКПЛ); 5) юридичний принцип, згідно з яким заходи, які

накладають обтяження, не можуть мати зворотної сили; 6) право на ефективні засоби юридичного захисту в будь-якому спорі (ст. 13 ЄКПЛ); 7) презумпція невинуватості – будь-яка особа вважається невинуватою у скоєнні злочину, доки її вину не доведено; 8) право на справедливий суд. Більшість із цих прав (а також принцип незалежності та безсторонності судівництва) вмонтовано у ст. 6 ЄКПЛ. Цей перелік не є вичерпним, основними ж є особисті права і свободи людини.

6. Заборона дискримінації та рівність перед законом. Заборона дискримінації означає, що закони стримують дискримінацію окремих фізичних осіб чи груп осіб. Будь-який необґрунтований неоднаковий підхід за законом заборонений, і всі особи мають гарантований рівний та ефективний захист від дискримінації за будь-якою ознакою.

Рівність перед законом означає, що кожна фізична особа є підпорядкованою тим самим законам, і жодна фізична особа чи група осіб не мають особливих юридичних привілеїв [6, с.10]. Цей принцип стосується також і суб'єктів публічної адміністрації, які, як і приватні особи, мають підпорядковуватися праву та закону, нести усі передбачені ними обов'язки та дотримуватися встановлених обмежень.

Одним з найважливіших напрямів застосування принципу верховенства права виступає належне забезпечення його реалізації у сфері виконавчої влади. І це цілком зрозуміло, адже саме виконавча гілка державної влади є найбільш наближеною до людини; саме з органами виконавчої влади в особи найчастіше виникають взаємовідносини, зокрема, з приводу реалізації різноманітних суб'єктивних прав і задоволення законних інтересів. Тому, діяльність Кабінету Міністрів України як вищого органу виконавчої влади відповідно до ст. 3 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» ґрунтується на принципах верховенства права, законності, поділу державної влади, безперервності, колегіальності, солідарної відповідальності, відкритості та прозорості [7].

У свою чергу, виконання завдань органів виконавчої влади відбувається за посередництвом державної служби, тому принцип верховенства права стосується і цієї сфери. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про державну службу» державна служба здійснюється з дотриманням таких принципів: 1) верховенства права – забезпечення пріоритету прав і свобод людини та громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст і спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави; 2) законності – обов'язок державного службовця діяти лише на підставі, в межах повноважень і у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [8].

Варто також зазначити, що принцип верховенства права має не менш вагоме значення і для такого інституту адміністративного права як

адміністративна відповідальність, оскільки адміністративна відповідальність в Україні та процедура притягнення до адміністративної відповідальності ґрунтується на конституційних принципах та правових презумпціях, які зумовлені виконанням і дією саме принципу верховенства права в Україні [2, с.141].

Отже, принцип верховенства права займає центральне місце, є засадничим (основоположним) принципом, зміст та основні вимоги якого мають визначальне значення для всіх принципів адміністративного права. Значення принципу верховенства права полягає в тому, що суб'єкти публічної адміністрації зобов'язані визнавати право як найвищу цінність, що забезпечує права і свободи приватних осіб та публічний інтерес суспільства. Вирішальна роль у фактичному втіленні згаданого принципу належить саме галузі адміністративного права, норми якої є необхідною умовою і засобом функціонування публічної влади щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Література :

1. Мельник Р.С. Загальне адміністративне право: навч. посіб./ Р.С. Мельник, В. М. Бевзенко ; за заг. ред. Р. С. Мельника. – К. : Ваіте, 2014. – Ст. 67 – 68 URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/c/358156.pdf>
2. Конституція України: Закон України від 28. 06. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996 – № 30. – ст.141 (зі змінами) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005 – № 35 – 36, № 37. – ст.446 (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
4. Рішення КСУ у справі про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>
5. Dicey A.V. An Introduction to the Study of the Law of the Constitution. 10th ed.,1959/with introduction by E.C.S. Wade. London and Basingstoke : the Macmillan Press Ltd, 1979 (Reprinted). 535 p.
6. Верховенство права (доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні 25-25 березня 2011 року) // Право України. – 2011. – № 10.–С.168.[Електронний ресурс].– Режим доступу: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr)

7. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 № 794-VII [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18>

8. Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. // Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

Науковий керівник: Янюк Наталія Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та фінансового права Юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ДЖЕРЕЛ ТРУДОВОГО ПРАВА В США

*Кимак Анастасія Богданівна
студентка групи ПВ-22, Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти, Національного університету
«Львівська політехніка»*

Суспільні відносини, що виникають при використанні праці, потребують правового регулювання, яке здійснюється прийняттям відповідних юридичних норм, що знаходять вираз у формі державних актів органів законодавчої влади, актів вищих органів державного управління, уповноважених видавати такі акти в межах їх компетенції, актів управління конкретних підприємств, установ, організацій за погодженням з трудовими колективами або їх представницькими органами, актів застосування чинного законодавства, що є джерелами трудового права.

Джерела трудового права – це спосіб вираження норм права, що приймаються компетентними на те органами держави і призначені регулювати трудові відносини в процесі застосування праці і суспільного захисту людей [4].

Окремо слід підкреслити систему джерел трудового права США, яка є передовою нормативно-правовою базою, що регулює трудові відносини, а також слугує прикладом для наслідування правової культури у сфері праці у світі.

Розглядаючи питання про джерела трудового права США, необхідно мати на увазі, що Сполучені Штати відносяться до країн англо-американської правової сім'ї, де одним з основних джерел права є судовий прецедент. На формування правової системи США значний вплив мала правова система Англії, тому вона будується на принципах загального права Англії. У цілому в США склалася система, подібна до англійської: прецедентне право у взаємодії з законодавством. Основною відмінністю американської правової системи від англійської є велика значимість в ній законодавства в порівнянні з роллю статутів в англійському праві; важлива, але в меншій мірі домінуюча роль судової практики в правовій системі США в порівнянні з правовою системою Англії, що відобразилось на сфері праці [1].

Необхідно відзначити, що у США трудове право не виділяється як самостійна галузь права. Воно є підгалуззю підприємницького права. Це пов'язано з тим, що в розвинених капіталістичних країнах до сфери підприємницького права відносяться будь-які норми, що регулюють економічні відносини і які зачіпають інтереси підприємців.

Трудове право США містить два блоки правових норм: employment law (індивідуальне трудове право) і labor law (колективне трудове право). Індивідуальне трудове право являє собою сукупність правових норм, які регламентують відносини між працівником і роботодавцем, включаючи порядок укладення трудового (індивідуального) договору, а також групу правових норм, що стосуються підготовки та обговорення колективного договору, захисту від дискримінації, оплати праці, робочого часу і часу відпочинку, забезпечення безпеки і умов праці на робочому місці. Колективне трудове право пов'язане з регулюванням прав працівників, роботодавців і профспілкових організацій. Дана підгалузь підприємницького права охоплює всі аспекти взаємин між працівниками, роботодавцями і профспілковими організаціями працівників [2].

Джерела трудового права США поєднують у собі норми статутного права, судових прецедентів та колективних договорів. Крім того, вони також включають міжнародні акти, однак їх застосування у країні суттєвого поширення не отримало. Наприклад, незважаючи на те, що США є членом Міжнародної організації праці, нею на початок 2018 року було ратифіковано лише 14 конвенцій з 189 існуючих. При цьому, серед таких ратифікованих конвенцій лише дві відносяться до фундаментальних – Конвенція МОП № 105 про скасування примусової праці від 1957 року та Конвенція МОП № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці від 1999 року. Дана ситуація пояснюється значними відмінностями між трудовими нормами МОП і трудовою системою США [3].

До теперішнього часу в Сполучених Штатах відсутнє єдине кодифіковане джерело, яке б включало в себе основні норми трудового права, в той же час існує два основних джерела трудового права, це: (а) політика уряду, що виражається у законах, нормативних актах, судових прецедентах та (б) виробничі звичаї роботодавця, які визнаються чинними, модифікуються та стають юридично обов'язковими шляхом ведення колективних переговорів та укладення колективних договорів.

Конституція США, прийнята 17 вересня 1787 року, яка є основним джерелом американського права, не містить положень, які прямо стосуються праці. Але згідно з традиційним тлумаченням вона вважається вихідною правовою основою регулювання відносин у сфері праці. У Конституції США проголошено основні громадянські права, зокрема перша поправка до Конституції забороняє Конгресу приймати закони, які

обмежують свободу слова, друку, зібрань. Тридцята поправка забороняє рабство чи примусову працю [4].

Одним із основних джерел американського статутного права, що діють на усій території країни, є Звід законів США. Він складається з 50 розділів, кожен з яких присвячений певній галузі права або великому правового інституту.

Регулюванню трудових відносин у ньому присвячений розділ 29, що має назву «Праця». У цьому розділі регламентуються такі напрями: відпуски за сімейними обставинами та станом здоров'я; безпека пенсійного доходу працівника; захист працівника під час застосування поліграфа; трудові відносини між адміністрацією і профспілками; стабілізація зайнятості; національні профспілки тощо. Серед федеральних трудових актів, що формують Звід законів США: Закон про національні трудові відносини від 1935 року, або ж Закон Вагнера; Закон про справедливі трудові стандарти від 1938 року; Закон про трудові відносини між адміністрацією і профспілками від 1947 року, або ж Закон Тафта-Хартлі; Закон про рівну оплату праці від 1963 року; Закон про права інвалідів від 1990 року; Закон про інвестиції в робочу силу від 1998 року; тощо [1].

Окрім федеральних законів, серед джерел американського статутного трудового права окреме місце посідають законодавчі акти штатів, адже положення Конституції США надають широкі повноваження штатам щодо видання власних нормативних актів у сфері регулювання трудових відносин. Законодавчі акти, що приймаються штатами, формуються у відповідні зводи законів (California Labor Code або Texas Labor Code).

Закони штатів поширюються на дрібні підприємства місцевого значення. За своїм змістом вони здебільшого збігаються з федеральним трудовим законодавством. Федеральним законам відповідають аналогічні закони штатів. В окремих випадках існують норми, які відсутні у федеральному трудовому законодавстві (наприклад щодо тривалості обідньої перерви). Однак в більшості штатів закони про працю регламентують менше коло питань, ніж федеральне законодавство [5].

Колективні договори займають у системі джерел американського трудового права одне з ключових місць, адже саме вони здатні своїми положеннями заповнювати прогалини у правовому регулюванні трудових відносин та пристосувати їх реалізацію під економічні, виробничі та соціальні потреби працівників і роботодавців. Законодавство визначає в основному лише правила боротьби за встановлення умов праці, а самі умови праці регламентуються в колективних договорах [6].

У Сполучених Штатах колективні договори визначають більшість спеціальних умов зайнятості та здебільшого встановлюють, окрім того,

процедуру прийняття рішень щодо здійснення контролю за їх виконанням. Під колективним договором в американській юридичній літературі розуміється угода, укладена в письмовій формі між роботодавцем і професійною спілкою, що встановлює порядок найму і містить положення, які стосуються розміру оплати праці, робочого часу й інших умов праці.

Сторонами колективних договорів у США є одна або декілька профспілок, з одного боку, та роботодавець або об'єднання роботодавців, з іншого [5].

В умовах сьогодення застосування колективних договорів у Сполучених Штатах отримало значне поширення майже на всі сфери трудової діяльності. Їх учасниками можуть виступати як працівники сектора виробництва та надання послуг, так і службовці, поліцейські або пожежники.

Будь-який укладений колективний договір не може порушувати індивідуальні права працівників, гарантовані їм законодавством. При цьому трудовий договір з працівником, на якого поширюються умови колективного договору, не може містити положень гірших, ніж ті, що передбачені колективним договором.

У колективних договорах фіксується основна частина заробітної плати із врахуванням державного загальнонаціонального мінімуму заробітної плати, регламентується надання додаткових різновидів відпустки, а також закріплюються положення, що стосуються робочого часу, умов праці, пенсійного забезпечення, побутового обслуговування працівників, нормування та організації праці, режиму праці, охорони праці та техніки безпеки, дисциплінарних правил, прав профспілок на підприємствах, виробничого навчання, професійної підготовки кадрів, умов звільнення, порядку розгляду трудових спорів тощо. Характерна риса американських колективних договорів – це закріплення обов'язку працівників або членів профспілки не організовувати та не брати участь в організації і проведенні страйків за умови виконання роботодавцем усіх зобов'язань, включених до колективного договору [6].

Необхідно зазначити, що навіть незважаючи на відсутність у США єдиного кодифікованого джерела трудового права і самостійної галузі як такої, система джерел трудового права є прикладом для наслідування Україною. Вона пристосована до реалій сучасного світу, ринкової економіки, врегульовує забезпечення дотримання прав і обов'язків не лише найманого працівника, а й роботодавця, в той час як трудове право України в більшій мірі регулюється застарілим законодавством. Чинний Кодекс законів про працю України було прийнято понад 50 років тому в умовах планово-адміністративної економіки, і його норми не пристосовані для регулювання ринкових трудових відносин. Навіть незважаючи на те,

що майже кожна його стаття зазнала змін та доповнень. Крім того, близько 20 % актів трудового законодавства України становлять акти, прийняті за радянських часів, які, як і Кодекс законів про працю України, потребують узгодження з нормами Конституції України – Основного Закону України. Зазначені чинники вказують на необхідність реформування джерел трудового права України. Головною тенденцією до вдосконалення джерел трудового права України на сучасному етапі є розширення сфери застосування правових актів, які приймаються на основі нормативно-договірного регулювання трудових відносин, а отже, враховують інтереси як роботодавців, так і найманих працівників.

Література:

1. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник. М., 2003. 976 с.
2. West's encyclopedia of American law: 2nd edition / Project editors Jeffrey Lehman. San Francisco: Tomson Gale, 2005. Vol. 4. 526 p.; Vol. 6. 486 p.
3. Венедіктов С.В. Трудове право Сполучених Штатів Америки. Київ: Ніка-центр, 2018. 170 с.
4. Киселев И.Я. Сравнительное и международное трудовое право. Учебник для вузов. Москва: Дело, 1999. С. 41.
5. Назметдинов Р.Р. Трудовое право Соединенных Штатов Америки: диссертация ... кандидата юридических наук: 12.00.05 / Акад. труда и соц. отношений. Москва, 2013. С. 3.
6. Шумилов В.М. Правовая система США: Учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Междунар. отношения, 2006. С. 273.

Науковий керівник: Остапенко Леонід Олексійович, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права та процесу, ІШПО, Національного університету «Львівська політехніка»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Мануїлова Людмила Юліївна

студентка економіко-правового факультету, Маріупольського державного університету

Топузов Володимир Іванович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та публічного адміністрування, Маріупольського Державного університету

Конституцією України, а саме т. 55, закріплено право захисту своїх прав і свобод у судовому порядку. Кожен має право звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створені або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Положення про право на судовий захист також знайшло своє закріплення у ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод – кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [1]. Право на належний судовий захист повинно бути реалізоване без жодних ускладнень.

Право на судовий захист обумовлюється не тільки розглядом справи по суті та прийняттям рішення, а й має бути спрямоване на відновлення порушених прав і та забезпечує виконання судового рішення. Згідно зі ст. 129-1 Конституції України, судові рішення є обов'язковим до виконання. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд [2].

Тобто, виконання рішень є невід'ємною частиною права на судовий захист та доповнює сутність права на справедливий суд.

Виходячи з практики Європейського суду з прав людини, та зокрема рішення у справі «Шмалько проти України» від 20 липня 2004 р., виконання судового рішення є невід'ємним елементом права на судовий захист, передбаченого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, для цілей якої виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина судового розгляду [3].

Виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) (далі - рішення) - сукупність дій визначених у цьому Законі органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання

рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню [4].

Інститут «виконавчого провадження» не є новаторською ідеєю законодавця і бере початок це з давніх часів. Вперше цей термін був закріплений в Статуті цивільного судочинства 1864 р., у якому встановлено правило, за яким у разі неможливості зобов'язаної сторони повернути виправданій стороні отримані з відсудженого маєтку доходи чи сплатити шкоду та судові витрати, то виправдана сторона може встановити цю суму в порядку виконавчого провадження [5].

Питання щодо природи виконавчого провадження та його місця у системі права й досі залишається дискусійним. Класичним підходом вважається сприймання виконавчого провадження як стадії або правозастосовного циклу цивільного судочинства. Так, Л.Г. Талан зазначає, що виконання рішень суду завершує діяльність зі здійснення правосуддя і завершує процес захисту права, що здійснюється судом. Тому правосуддя варто розуміти в широкому вимірі – як діяльність суду з розгляду спору і виконання судового рішення. На думку автора, відносини, що складаються у процесі виконавчого провадження, становлять заключну стадію цивільного процесу, в якій реалізується судові рішення і в якій державний виконавець функціонує під контролем суду. Погляд С.О. Якимчука на виконання судових рішень характеризує його як провадження цивільного судочинства. Деякі автори відносять виконавчі дії за виконавчим написом нотаріуса, виконання рішень третейських судів, комісій із трудових спорів до сфери цивільного процесу. Це є наслідком ідеї розширення сфери юстиціарної діяльності.

Також, існує протилежна думка щодо можливості відгалуження інституту виконання судових рішень у самостійну галузь права. Предметом такої галузі є суспільні відносини у сфері виконання судових рішень та рішень інших органів, що може мати різні назви – «цивільне виконавче право», «виконавче процесуальне право», «виконавче право» тощо. На думку М.К. Юкова, відносини, що виникають у зв'язку з виконанням рішень юрисдикційних органів, є предметом самостійної галузі – виконавчого права.

Крім того, у літературі також висловлювалася і досить своєрідна думка, відповідно до якої виконавче провадження слід відносити до сфери адміністративного процесу. Так, С.Я. Фурса та С.В. Щербак зазначають, що виконавчий процес має ввійти до системи адміністративного процесу, де займатиме місце одного з видів проваджень, нарівні з такими видами, як провадження у справах про адміністративні правопорушення,

дисциплінарне провадження тощо. Навряд чи можна погодитися із зазначеною позицією, адже вона загалом базується на тезі про те, що Державна виконавча служба належить до системи органів виконавчої влади, а тому її діяльність має охоплюватися нормами адміністративного права, адміністративного процесу тощо. Проте нині з появою приватних виконавців така позиція втрачає свою актуальність. Крім того, сама природа правовідносин, що виникають між державним виконавцем та сторонами виконавчого провадження, не містить ознак владовідносин або управлінських відносин.

Як вже зазначалось вище, Законом України «Про виконавче провадження» виконавче провадження визначається як завершальна стадія судового провадження, але таке формулювання не свідчить про визнання законодавцем виконавчого провадження як стадії саме цивільного процесу.

Європейський суд з прав людини по справі «Krutko v. Ukraine (no. 2)» зазначив, що провадження в суді та виконавче провадження є відповідно першою та другою стадіями одного провадження [6]. Судове провадження не може бути відділене від виконавчого провадження, і навпаки. Ці два процеси мають розглядитися як симбіоз, що створює єдине ціле.

Відповідну норму законодавства слід тлумачити саме у такому контексті, відповідно до чого судовий розгляд та подальше виконання судових рішень слід вважати двома частинами (стадіями) процесу захисту невизнаних, оспорюваних або порушених прав, свобод та інтересів осіб.

Отже, стадія виконавчого провадження тісно пов'язана із попередніми стадіями судового процесу. Саме воно фактично завершує усю діяльність суду із захисту прав та законних інтересів громадян та юридичних осіб, забезпечує їх поновлення до попереднього стану та здійснює контроль за виконанням рішень суду у справах.

Література:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97>.
2. Конституція України [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Шмалько проти України» (Shmalko v. Ukraine) від 20 липня 2004 [Електронний ресурс] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_226#Text.

4. Закон України «Про виконавче провадження» № 231-V ЗРК. Прийнято 04.07.2014 і введений в дію 01.01.2015. Офіційний сайт МВС Республіки Казахстан. [Електронний ресурс] URL: [http // mvd.gov.kz](http://mvd.gov.kz) (дата звернення: 14.05.2020).
5. Гук Б.М. Проблеми дефініції поняття виконавчого провадження / Б. М. Гук // Університетські наукові записки. 2009. № 1. С. 101–106.
6. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Krutko v. Ukraine (no. 2)» від 28 листопада 2008 року [Електронний ресурс] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_422#Text.

МІЖНАРОДНЕ УСИНОВЛЕННЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Самойлова Ілона Анатоліївна
викладач, Галицький коледж ім. В. Чорновола

Міжнародне усиновлення останнім часом займає одну з найактуальніших проблем в сучасній цивілістиці. Ця проблема гостро постає не лише в українському суспільстві, а й в усьому світі. Сімейні негаразди, важке матеріальне становище породжують значну кількість негативних явищ, зокрема біологічне та соціальне сирітство. В зв'язку з цим є поширення усиновлення дітей, в тому числі іноземцями, громадянами і інших держав. Проте чітко потрібно усвідомлювати такі ризики як можлива торгівля дітьми, трансплантація їх органів, інші злочинні цілі.

Міждержавне усиновлення – є самостійним інститутом міжнародного приватного права, головним завданням якого є надання дітям, що залишились без батьківського піклування, сімейних умов та довгоочікуваних батьків. Тобто, міждержавне усиновлення є підставою для виникнення сімейних відносин як юридичного акту за участю іноземного громадянина [1].

Внаслідок міждержавного усиновлення дитина прирівнюється в особистих і майнових правах до рідної дитини усиновлювача. обов'язковим учасником міждержавного усиновлення постає Міністерство соціальної політики України.

Відповідно до статті 24 Закону України «Про охорону дитинства», усиновлення дитини, яка є громадянином України, іноземцями провадиться, якщо були вичерпані всі можливості щодо передачі під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України. Посередницька, комерційна діяльність щодо усиновлення дітей, передання їх під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян України, іноземців або осіб без громадянства забороняється.

Законодавство України не містить обмежень щодо максимальної різниці у віці між усиновлювачем та дитиною [2].

Питання всиновлення маленьких українців іноземцями є актуальним, незважаючи на те, що всиновлення дітей громадянами України є пріоритетним. Дитина, що має українське громадянство може бути всиновлена іноземцями лише за певних умов. По-перше, вона має перебувати на обліку в Міністерстві соціальної політики України; по-друге, її вік має бути не менше 5 років. У виключних випадках, усиновлення може відбутися без дотримання зазначених умов. За загальним правилом Мінсоцполітики направляє запит до Міністерства внутрішніх справ України щодо перевірки іноземців на наявність або відсутність інформації, яка може негативно охарактеризувати їх в правоохоронних органах іноземної держави, а також в Генеральному Секретаріаті Інтерполу.

Іноземці, які виявили бажання стати усиновлювачами дитини, зобов'язані подати до Мінсоцполітики свою справу (за переліком необхідних документів) з метою стати на облік як усиновлювачі. Далі іноземець чекає запрошення на співбесіду, яка проходить безпосередньо в Мінсоцполітики. Вирішальним етапом цього процесу є отримання згоди Мінсоцполітики на всиновлення дитини. Згідно із законодавством України, питання усиновлення вирішується в суді в порядку окремого провадження. Отже, завершальним кроком буде отримання рішення суду.

Відповідно до статті 24 Закону України «Про охорону дитинства» – усиновлення дитини, яка є громадянином України, іноземцями провадиться, якщо були вичерпані всі можливості щодо передачі під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України [2].

Процедура усиновлення дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, яка проживає в Україні, іноземцями та громадянами України, які проживають за межами України, складається з таких кроків:

- Збір документів в країні свого проживання.
- Реєстрація для подачі документів.
- Подання до Мінсоцполітики пакету документів.
- Постановка на облік кандидатів в усиновлювачі.
- Отримання запрошення на співбесіду для ознайомлення з інформацією про дітей, які можуть бути усиновленими.
- Співбесіда в Департаменті захисту прав дітей та усиновлення Мінсоцполітики. Ознайомлення з інформацією про дітей, які можуть бути усиновленими.

- Отримання направлення для знайомства та встановлення контакту з дитиною.
- Знайомство з дитиною за місцем її проживання.
- Подання до служби у справах дітей заяви про бажання усиновити дитину.
- Отримання в службі у справах дітей висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини.
- Подання документів до Мінсоцполітики для отримання згоди на усиновлення дитини.
- Отримання згоди Мінсоцполітики на усиновлення дитини.
- Подання заяви і документів до суду. Судове засідання щодо розгляду питання усиновлення.
- Отримання рішення суду про усиновлення дитини.
- Оформлення нового свідоцтва про народження дитини в органах реєстрації актів цивільного стану.
- Передача дитини усиновлювачам.
- Оформлення усиновленій дитині виїзних документів для постійного проживання за кордоном (паспорт громадянина України для виїзду за кордон).
- Постановка усиновленої дитини на консульський облік в країні проживання [3].

Кандидатам надається право щоденно протягом строку дії направлення відвідувати дитину за місцем її проживання чи перебування та спілкуватися з нею у відведений час [4].

Таким чином, у кандидатів є максимум 20 днів для безпосереднього спілкування з дитиною. Але час таких відвідувань обмежений. Тому на практиці може скластися ситуація, що таке знайомство є досить поверхневим і немає можливості вивчити характер дитини в достатній мірі [4].

Якщо після даного етапу, суб'єкти прийняли рішення усиновити конкретну дитину, вони звертаються до служби у справах дітей за місцем її проживання чи перебування із заявою про бажання усиновити дитину. Разом з цим їм надається можливість дізнатися інформацію про дитину, яку вони мають намір усиновити. Варто зазначити, що така інформація має обмежений характер [4].

Крім цього, кандидати мають право провести додаткове медичне обстеження дитини (за певних визначених законом умов).

Що стосується особової справи дитини, то законом, зокрема, передбачено так звану анкету дитини. Що ж до інформації про біологічних батьків, то в анкеті дитини є графа «Відомості про батьків»,

що містить наступну інформацію: прізвище, ім'я, по батькові матері та батька [4].

Законодавством України встановлені обов'язкові вимоги, які слід враховувати при здійсненні усиновлення з іноземним елементом, а саме:

1) іноземці можуть усиновити українську дитину лише після вичерпання національних можливостей її влаштування в сім'ю;

2) переважне право на усиновлення дитини-громадянина України мають іноземці, які є родичами дитини, громадянами держав, з якими Україна уклала договір про надання правової допомоги, подружжя;

3) для здійснення усиновлення іноземцями дитина має пробути не менше одного року на обліку у урядовому органі державного управління з усиновлення та захисту прав дитини;

4) іноземні громадяни не можуть всиновлювати українських дітей віком до одного року [5].

Складність усиновлення, обтяженого іноземним елементом, викликана й тим, що для регулювання цієї сфери правовідносин застосовується не лише національне законодавство, а й міжнародні та міждержавні нормативно-правові акти, які мають свої особливості. Серед уніфікованих актів у сфері міжнародного усиновлення варто звернути увагу на Гаазьку конвенцію про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення 1993р., Гаазьку конвенцію про юрисдикцію права, що застосовується та визнання рішень про усиновлення 1965 р. Гаазька конвенція про міжнародне усиновлення базується на основоположних принципах у сфері міжнародного усиновлення, що передбачені Конвенцією ООН про права дитини, але разом з тим у ній були закріплені й нові правила усиновлення, визнання усиновлення та його правові наслідки, співвідношення норм конвенції з нормами національного законодавства та нормами міжнародних договорів, та інші. Конвенція акцентує увагу на недопустимості отримання матеріальної вигоди будь-якими суб'єктами в процесі здійснення діяльності, направленої на виникнення, зміну чи припинення правовідносин у сфері міжнародного усиновлення. Ще одним проблемним питанням при міжнародному усиновленні є контроль за дотриманням прав усиновлених дітей, які були вивезені за кордон. Гаазька Конвенція 1993 р. не зобов'язує надавати звіти після всиновлення, але жодною мірою не обмежує і не виключає їх [5].

Негативними рисами міжнародного усиновлення також можна вважати:

– зміну культурного й мовного середовища для дитини, необхідність адаптації в новому суспільстві;

– відсутність нормативної урегульованості чіткого механізму здійснення нагляду за долею усиновлених дітей за кордоном;

– відсутність правових процедур повернення усиновлених іноземцями дітей в Україну в разі грубого порушення їхніх прав через набуття ними після всиновлення громадянства іншої країни. Саме набуття громадянства є одним із наслідків усиновлення [6].

До позитивних аспектів можна віднести можливість дитини зростати у родинному середовищі (що найважливіше для її повноцінного розвитку) і набуття майнових прав нарівні з біологічними дітьми.

Національне законодавство України реформується під дотримання одного з основних принципів Конвенції ООН з прав дитини – забезпечення найвищих інтересів дитини.

На сьогодні законодавство України щодо усиновлення за участю іноземців у багатьох аспектах не відповідає стандартам захисту прав дитини, встановленим Гаазькою конвенцією. Головним чином це стосується механізму знайомства кандидатів в усиновлювачі та усиновлюваних, яких треба переорієнтувати на вибір родини для дитини, а не навпаки. Усиновлення іноземцями — це шанс на краще життя нікому не потрібних в нашій державі дітей. Проте, воно не повинно стати прикриттям для торгівлі неповнолітніми чи використання їх органів для торгівлі. В деякій мірі в ситуації, що склалася в Україні з усиновленням як формою торгівлі дітьми чи використання дитячих органів, винна сама держава. Вона не спроможна створити гідні соціально-економічні умови. Для вирішення всіх негативних явищ, що склалися у нашій країні у процесі міжнародного усиновлення, необхідно провести офіційні дослідження метою яких є вдосконалення законодавства у цій сфері та підвищення ефективності його застосування.

Література:

1. Висновок комітету верховної ради України з питань правової політики та правосуддя щодо проекту Закону про внесення змін до статті 283 Сімейного кодексу України. 20 грудня 2017 р.
2. ЗУ Про охорону дитинства, 2001. 142 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
3. Міністерство закордонних справ. Міжнародне усиновлення, 2019. URL: <https://mfa.gov.ua/konsulski-pitannya/mizhнародne-usinovlennya>
4. Aleksey Pukha and Partners. Усиновлення дитини в Україні іноземними громадянами, 2016. URL: https://protocol.ua/ua/usinovlennya_ditini_v_ukraini_inozemnimi_gromadyanami_2/
5. Н. В. Погорецька. Міжнародне усиновлення: проблемні питання. URL: file:///C:/Users/Gusar/Downloads/FP_index.htm_2011_3_102.pdf
6. І. А. Моренець. Проблеми усиновлення дітей іноземцями. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9767/1/Morenec.pdf>

ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО (ПРОКУРОРА) ЗА РОЗГОЛОШЕННЯ ДАНИХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Дехтярьов Євген Валентинович

*кандидат юридичних наук, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Широке впровадження змагальних засад у вітчизняному кримінальному процесі, поєднаних із стрімким розвитком цифрових технологій розповсюдження інформації в суспільстві, змушує по іншому поглянути на правові засоби забезпечення недоторканості відомостей, що складають слідчу таємницю. На сьогодні очевидно, що незаконне розголошення таких даних не тільки позначається на інтересах розслідування, але й є дієвим інструментом маніпулювання суспільною думкою, здатним істотним чином, якщо не перешкодити, то ускладнити досягнення цілей кримінального провадження.

Одним із таких правових засобів, покликаних забезпечити реалізацію завдань правосуддя в цій площині, є кримінальна відповідальність за розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, вчинене суддею, прокурором, слідчим, дізнавачем, працівником оперативно-розшукового органу незалежно від того, чи брала ця особа безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні (ч. 2 ст. 387 КК України).

Незважаючи на те, що наведена кримінально-правова заборона охоплює випадки безумовного настання відповідальності співробітників правоохоронних органів лише за сам факт незаконного розголошення даних досудового розслідування, вивчення правозастосовної практики свідчить, що сьогодні розуміння меж протиправності вказаних посягань відбувається через їх звуження – лише з огляду на виникнення можливості заподіяння шкоди процесу розслідування. Практика показує, що всі інші негативні явища, пов'язані з таким розголосом – будь-то формування негативного суспільного ставлення до фігурантів розслідувань, непрямий вплив на свідків, посягання на авторитет суду, порушення особистих немайнових прав учасників кримінального провадження, а також спричинення шкоди діловій репутації юридичних осіб, залишаються поза дією досліджуваної кримінально-правової норми.

Водночас ознайомлення як сучасними науковими дослідженнями вказує на те, що суспільна небезпечність діяння, передбаченого ч. 2 ст. 387 КК України, дотепер перебуває під впливом сталого розуміння змісту суспільних відносин, яким спричиняється шкода незаконним розголошенням даних слідства.

Загально відомо, що родовим об'єктом злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена у розділі XVIII КК України, є суспільні відносини, що забезпечують визначений законом порядок здійснення правосуддя. Утім, дотепер дефініція правосуддя визначається окремими вченими досить «широко», з огляду на розуміння правоохоронних органів поряд із судом як суб'єктів реалізації правосуддя [1, с. 527]. Такий підхід штучно створює ситуацію коли, інтереси слідства напрямую ототожнюються з інтересами правосуддя та є невід'ємними від нього. Все що перешкоджає слідству, перешкоджає правосуддю, та навпаки.

Якщо екстраполювати ці положення на відносини зі збереження слідчої таємниці, то суб'єктами відносин за таких умов завжди є зобов'язуючі особи (слідчий, прокурор), та зобов'язані особи (всі інші учасники кримінального провадження). Слідчий (прокурор) виступає як ініціатор виникнення вказаних відносин, так і єдина особа наділена повноваженнями контролювати виконання вимог, що ставляться до зобов'язаної особи. Відтак, якщо він встановлює, які відомості складають таємницю розслідування, то він визначає суспільну небезпечність несанкціонованого її розголошення. Очевидно, що за таких умов, розголошення даних досудового розслідування спеціальним суб'єктом, передбаченим ч. 2 ст. 387 КК України, може тільки бути здійснено з метою порушення інтересів розслідування. Наприклад, у спосіб умисної або необережної передачі інформації фігурантам кримінальних проваджень.

Звісно, конституційне визначення правосуддя як виключної прерогативи суду, а також запровадження реальної рівності сторін процесу, поступово змінює сучасні погляди на місце та роль слідчих і прокурорських органів у процесуальних відносинах. Як правильно зазначає О.В. Андрушко «... жоден державний орган, окрім суду, не має і не може мати жодного відношення до правосуддя ... це наслідок інквізиційної форми кримінального процесу, в якій прокурорсько-слідчій владі приписуються тією або іншою мірою функції обвинувачення, захисту і вирішення справ по суті, що ідентифікуються з правосуддям» [2, с. 216].

На наше переконання, як сторона захисту, так і сторона обвинувачення, на стадії досудового розслідування на паритетних засадах лише забезпечують досягнення цілей правосуддя, а саме створюють належні умови проведення швидкого, повного та неупередженого

розгляду кримінальної справи по суті в суді. З такого погляду, органи слідства та прокуратури, цікавлять законодавця не як ланка державного апарату, а як особливий «механізм», що виконує завдання виняткової важливості, пов'язані зі забезпеченням ефективної діяльності суду. Через це, порушення недоторканості інформації слідства, вчинене на користь заінтересованих у перешкоджанні розслідуванню осіб, може розглядатися лише як один із випадків посягання на інтереси правосуддя в частині отримання судом повної та достовірної інформації. В інших випадках, під ознаки такого посягання, повинно також підпадати публічне незаконне розголошення слідчим (прокурором) даних досудового розслідування, вчинене в межах та обсягах, які суттєво можуть вплинути на існуючі гарантії судочинства. На перший погляд може здатися, що окреслені дії не можуть завдати будь-якої істотної шкоди суспільним відносинам з відправлення правосуддя. Проте, такий висновок є передчасним, оскільки розголошення відомостей слідства ще на початковій стадії процесу закладає небезпечні перешкоди для майбутньої реалізації судом своїх повноважень, а також прямо порушує права підозрюваних.

Суспільна небезпечність полягає в тому, що завдяки однобічному та передчасному публічному оприлюдненню даних досудового розслідування штучно формується громадська думка щодо обставин скоєння певного злочину, а також причетності до його вчинення конкретних осіб. Причому аналіз окремих випадків публічного оголошення даних досудового розслідування свідчить про те, що зміст відомостей, які доводяться до загалу, завжди ширший, аніж той, який може бути використано в суді стороною обвинувачення. З одного боку, такими є фактичні дані, які закон прямо забороняє використовувати через їх очевидну недопустимість (відомості, що стосуються судимостей або певних рис характеру підозрюваного; аудіо-, відео записи, отримані всупереч порядку встановленому законом тощо); з іншого – це відомості, що свідчать про випадки аморальної чи протиправної не кримінально карної поведінки підозрюваних.

Очевидно, що в результаті проведення таких заходів, реалізованих у тому числі із застосуванням маніпулятивних прийомів, інші учасники кримінального провадження та суд опиняються в полоні «версії обвинувачення», вихід за межі якої буде сприйматися представниками громадськості як сумнівна та несправедлива дія. Це прямо створює загрозу авторитету суду, спонукує свідків змінити свої показання, а також істотним чином впливає на внутрішнє переконання присяжних як не професійних суб'єктів із відправлення правосуддя.

І нарешті, найбільш уразливою засадою правосуддя, з позиції суспільної небезпечності дій, передбачених ч. 2 ст. 387 КК України, є презумпція невинуватості. Обов'язок держави визнавати правовий статус

обвинуваченого як невинуватого на всіх стадіях, що передують судовому рішенню, не можливо не порушити публічним оприлюдненням даних досудового розслідування. На сьогодні, як в національному законодавстві, так і в міжнародній судовій практиці, сформованій Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ), заяви про винність здійснені посадовими особами органів державної влади, що випереджають оцінку справи компетентним судом та виходять за рамки звичайного інформаційного повідомлення, завжди трактуються як порушення «ключового елементу» правосуддя – права особи на справедливий суд. Аналіз рішень свідчить, що загалом суд не заперечує право посадових осіб правоохоронних органів інформувати громадськість про порушення кримінальної справи, факт проведення розслідування, про наявність підозри, про арешт певних осіб, про визнання ними своєї вини. Разом із тим вказане право не вважається абсолютним з огляду на можливе порушення гарантії справедливого судового розгляду. Системний аналіз усталеної практики ЄСПЛ свідчить, що порушення засади справедливого судового розгляду однозначно констатується за сукупності таких умов: 1) оголошення даних досудового розслідування здійснюється до початку судового переслідування особи; 2) такі дії вчиняються представниками державних органів; 3) інформація стосується конкретно визначної особи; 4) межі та обсяг такого оприлюднення здатні спонукати громадськість повірити про винність особи у вчиненні злочину; 5) на констатацію порушення не впливає подальше визнання судом особи винною [3;4].

З урахуванням викладеного можна констатувати, що суспільна небезпечність посягання, передбаченого ч. 2 ст. 387 КК України, повинна визначатися не тільки потребами убезпечення процесу збору доказів слідчим в ході виявлення, розкриття та розслідування злочинів, але й захистом відносин із відправлення з правосуддя загалом. Зокрема, розголошення даних досудового розслідування службовими особами правоохоронних органів у спосіб їх публічного оприлюднення або передачі представникам ЗМІ, слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 387 КК України, оскільки таке діяння становить посягання на авторитет та неупередженість суду, ускладнює процес отримання судом достовірних показань свідків, негативно впливає на витрушене переконання присяжних як не професійних учасників процесу, а також порушує існуючі гарантії презумпції невинуватості.

Література:

1. Навроцький В. О. Кримінальне право України. Особлива частина: Курс лекцій. К.: Т-во «Знання», 2000. 771 с.

2. Андрушко О.В. Кримінальна відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 4. С.215-221.
3. Case of *Alenet de Ribemont v. France* (Application no.15175/89): Judgment of the European Court of Human rights 10.02.1995. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57914"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (дата звернення: 15.10.2021).
4. Case of *Khuznin and others v. Russia*: Judgment of the European Court of Human rights 23.10.2008 URL: <https://cedem.org.ua/library/sprava-huzhyn-ta-inshi-proty-rosiyi/>. (дата звернення: 15.10.2021).

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ СЕРТИФІКАТІВ ВАКЦИНАЦІЇ ВІД COVID-19: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Оргієць Дар'я Олегівна

курсантка 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Бідняк Ганна Сергіївна

кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції, доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

У березні 2020 р. Всесвітня Організація Здоров'я офіційно оголосила коронавірусну інфекцію COVID-19 пандемією. Було визнано, що це найбільш руйнівна пошесть 21-го сторіччя, яка дуже масштабно супроводжується засобами масової інформації по всьому глобалізованому світу.

Після літнього затишшя почалася нова хвиля захворювань короновірусу, що призвела до нових антирекордів. Нажаль, в Україні реєструють один із самих високих показників смертності від Covid-19 не лише в Європі, а й у світі [6]. Влада України намагається призупинити її вакцинацією населення. Проте, за даними МОЗ на кінець жовтня 2021 року двома дозами привилося лише 14% дорослих українців, а в Києві – 39% [3].

Пов'язано це, насамперед, з двома причинами. Перша стосується того, що Україна займає одну з найнижчих позицій у рейтингу країн Європи за часткою ВВП на душу населення. Через це вона відставала від своїх сусідів у закупівлі вакцини і почала безкоштовну вакцинацію для усіх категорій громадян лише з середини липня 2021 року, тоді як у світі

вакцинація для усіх охочих почалася з грудня 2020 року [9]. Наступна причина – небажання українців вакцинуватися. Як показує дослідження, біля половини наших громадян не хочуть робити щеплення. Мотивами такої поведінки слугують: недовіра до інформації, яка подається стосовно вакцин, та фейкова інформація, яка з'являється у ЗМІ, соціальних мережах.

Зараз, як і в інших посткомуністичних державах Східної Європи, Уряд України щосили намагається переконати скептично налаштоване населення пройти добровільну вакцинацію. Однак, не досягнувши бажаних результатів, пішов на більш жорсткі міри, зробивши щеплення обов'язковим для державних службовців та освітян, крім осіб, у яких є обґрунтовані медичні протипоказання. З часом ці категорії були розширені та до них віднесені працівники органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств, комунальних установ тощо. До того ж, нещеплені громадяни стикаються з обмеженнями на проїзд у громадському транспорті, відвідування ресторанів, спортивних заходів, магазинів промислових товарів.

Нові правила спонукали більше людей пройти вакцинацію, але й надали більше стимулів для тих, хто проти вакцинації, отримати підроблені документи про її проходження. Головний лікар інфекційного відділення Київської лікарні Т. Михайлевська зазначає, що головна небезпека підроблених свідоцтв про вакцинацію Covid-19 полягає в тому, що вони продовжують пандемію, а їх купівля наразі є найстрашнішим злочином, скоєним проти держави та суспільства [9].

Голова Національної поліції України І. Клименко зазначив, що на кінець жовтня 2021 року було зареєстровано майже 870 кримінальних проваджень за фактами шахрайства та підробки COVID-документації, з них 92% стосуються підробки документів, решта – шахрайські дії, втручання в роботу електронних і комп'ютерних мереж та службове підроблення [4]. Більшість випадків фальсифікації паперових "ковід-документів" та даних про вакцинацію в застосунку «Дія» пов'язані з медичними працівниками. Зловживання службовими обов'язками щодо підробки медичних документів стають дедалі масштабнішими.

Підтвердженням тому слугують практичні приклади. Так, за 250 євро зловмисники, до складу яких входили медпрацівники, вносили недостовірні відомості про вакцинацію до електронної системи охорони здоров'я на Вінниччині. Реклама таких послуг розміщувалася у закритих групах месенджерів і після їх оплати невакциновані громадяни отримували цифрові сертифікати, які відображалися в додатку «Дія» [5].

Сучасний стан злочинності за обраною темою, свідчить, що серед правопорушників слід відмітити працівників медичної сфери, IT-

спеціалістів, інших громадян, які діють самостійно або у змові з медперсоналом.

Наприклад, у Чернігові група зловмисників, використовуючи незаконну схему продажу COVID-сертифікатів людям, які не пройшли вакцинацію, отримала злочинний прибуток більше 500 тисяч гривень. У середньому протягом дня вироблялося по 20 фальшивих сертифікатів. Крім того, у Сумській області поліція викрила лікаря сімейної медицини та фізичну особу за фактом продажу підроблених міжнародних свідоцтв про вакцинацію від COVID-19 із внесенням даних до інформаційної системи. За попередніми даними, ними було підроблено близько 200 свідоцтв, вартість одного становила близько 3 тис. грн. [8]. У столиці були викриті співробітники лабораторії, які видавали фальшиві COVID-сертифікати без здачі аналізів – щодня послугами медлабораторії могли скористатися 3-5 клієнтів, заплативши від 725 до 1800 гривень за підроблений документ [7].

Дана проблема актуальна не лише для України, однак, в багатших країнах зловживання у цій сфері менш значні. Перші підроблені паспорти вакцинації з'явилися в Німеччині, ціна їх складає від 120 до 200 євро. Згідно дослідженню політичного журналу ARD Report Mainz, підробні німецькі паспорти вакцинації продаються з печатками, підписами і наклейками з номерами партій великих німецьких центрів вакцинації [10].

На думку фахівців, фальсифікація сертифікатів вакцинації проти коронавірусу у великих масштабах є симптомом ендемічної (характерної для певної місцевості) корупції. Так, ця проблема є нагальною також і для двох найбільш бідніших країн-членів ЄС – Болгарії та Румунії та свідчать про поширену недовіру до вакцини [11].

Зважаючи на масштабність проблеми, боротьба з подібними злочинами є прерогативою не лише Національної поліції України, а і інших служб та відомств. За словами генеральної прокурорки України І. Венедіктової, упродовж року на підставі доказів про підробку результатів тестів та документів про вакцинацію 104 особам було повідомлено про підозру, до суду направлено 88 обвинувальних актів. Підроблення та використання офіційних документів, якими зокрема є COVID-сертифікати, є кримінальними правопорушеннями, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України (ст. 358 КК України) [2].

Міністерство охорони здоров'я України посилює відповідальність медиків, які зловживають своїми обов'язками і підробляють свідоцтва про вакцинацію: відсторонення керівників лікарень, де трапляються такі випадки, та анулювання ліцензії закладу охорони здоров'я та розривання контракту між закладом та Національною службою здоров'я при повторному випадку. Також, підготовлений законопроект, який посилює кримінальну відповідальність за продаж підробленими Covid-

сертифікатами: медпрацівники, які вносять неправдиві відомості у бази даних, будуть отримувати штраф до 68 тисяч гривень або до 2 років обмеження волі та позбавлення права обіймати посаду [8].

Акцентуємо увагу, що професор К. Мацдорф, кримінолог Берлінської школи економіки і права вважає, що фальсифікація сертифікатів вакцинування – це не лише підробка документів, а й пособництво та підбурювання до тілесних ушкоджень, адже ця злочинна поведінка може призвести до ситуації, коли стратегії стримування пандемії не спрацьовують. Тому мільйони людей навмисно перебувають через це під загрозою смерті [11].

Ми переконані, що якомога більше розповсюдження інформації щодо кримінальної відповідальності за фальсифікацію Covid-сертифікатів, надасть змогу громадянам замислитись і не вчиняти таких дій, за які вони можуть отримати покарання, а саме за численними статтями Кримінального Кодексу України: ст. 362 «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї», ст. 366. «Службове підроблення», ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів», ст. 190 «Шахрайство», ст. 357 «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження», тощо.

Також, вважаємо необхідним звернути увагу на засоби захисту бланків сертифікатів, які наразі легко підробити. Раніше, в своїх дослідженнях ми звертали увагу на розповсюджені способи підробки бланків різноманітних документів та їх реквізитів, а також робили акцент на використанні при цьому легкодоступної копіювально-множної техніки [1, с.133]. Задля запобігання повної або часткової підробки ковід-сертифікатів пропонуємо використовувати тільки бланки єдиного державного зразку із спеціальними засобами захисту, як спеціальний папір, поліграфічний друк, серійний номер, галограмма, водяні знаки, мікрОВОлокна в структурі паперу, тощо.

Таким чином, масштабність зазначеної тематики підтверджується чисельними фактами викриття кримінальних правопорушень у всіх регіонах нашої держави. На наш погляд, роз'яснювальна робота з населенням щодо наслідків фальсифікації ковід-сертифікатів, зокрема, кримінальної відповідальності по відповідним складам правопорушень, як з боку правоохоронних органів, так і громадських організацій, СМІ, стане дієвою профілактикою вчинення кримінальних правопорушень та підвищить правосвідомість громадян. До того ж, посилення кримінальної

відповідальності за фальсифікацію Covid-документації, введення в обіг нових бланків сертифікатів вакцинації із використанням сучасних захисних елементів зменшить прояви злочинної діяльності як в медичній сфері, так і серед населення.

Література:

1. Застосування спеціальних знань поліцейськими під час перевірки документів. Науковий вісник приватного та публічного права: Збірник наукових праць. Випуск 1. Т.2, К.: Науково-дослідний інститут публічного права. 2019. С. 130-133.
2. Кримінальний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2001. №25-26, с. 131 (із змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Обмеження для невакцинованих. А як це працює у світі. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-58959468>
4. Офіційний сайт Національної поліції України. URL: www.npu.gov.ua/news/Informacziya
5. Підроблені COVID-сертифікати: схему продажу виявили у Вінниці. URL: www.slovoidilo.ua/2021/10/28/novyna/suspilstvo/pidrobleni-covid-sertyfikaty-sxemu-prodazhu-vuyavyly-vinnyczi
6. Україна – 3-тя в Європі за добовою смертністю і поширенням COVID-19. URL: www.pravda.com.ua/news/2021/10/11/7310034/
7. У столиці викрили схему продажу підроблених COVID-сертифікатів. URL: www.slovoidilo.ua/2021/10/22/novyna/suspilstvo/stolyczi-vykryly-sxemu-prodazhu-pidroblenyx-covid-sertyfikativ
8. Фейкові COVID-сертифікати в Україні: яка відповідальність загрожує шахраям? URL: www.dw.com/uk/feikovi-covid-sertyfikaty-v-ukraini-yaka-vidpovidalnist-zahrozhuie-shakhrayam/a-59626047
9. As COVID-19 toll surges, Ukraine cracks down on fake vaccination certificates. URL: www.reuters.com/world/covid-19-toll-surges-ukraine-cracks-down-fake-vaccination-certificates-2021-10-28/
10. Corona-Impfung: Gefälschte Impfpässe werden zum Problem. URL: www.tagesschau.de/investigativ/report-mainz/gefaelschte-impfpaesse-101.html
11. Corona-Impfung nur auf dem Papier. URL: www.swr.de/report/gefaelschte-deutsche-impfpaesse-corona-impfung-nur-auf-dem-papier/-/id=233454/did=25409074/nid=233454/1jgah4m/index.html

Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право

ПОНЯТТЯ ТА СУТЬ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Батраченко Артем Сергійович

слухач магістратури Університету митної справи та фінансів

Сучасне адміністративно-правове регулювання агропромислового комплексу України характеризується наявністю недосконалого національного законодавства, що обумовлює необхідність системного реформування агропромислової сфери як на державному, так і на регіональному рівнях. Також необхідним є забезпечення ефективного управління у сфері агропромислового комплексу, що викликано політичними та соціально-економічними потребами суспільства. Слід зауважити, що за останні роки активного розвитку агропромислового комплексу, його публічне управління майже не зазнає розвитку ще з епохи застарілих стандартів адміністрування.

Взагалі, агропромисловий комплекс входить до ключових секторів сучасної економіки України для забезпечення та реалізації рівних конституційних прав кожного громадянина на продовольчу безпеку. Так, сільськогосподарський сектор завжди має бути у центрі уваги держави з належним збереженням умов його підтримання, а саме кліматичних та соціально-економічних. До того ж, слід додати, що агропромисловий комплекс представляє собою сукупність галузей народного господарства, зайнятих виробництвом продукції сільського господарства, при цьому не обмежуючись сільськогосподарською продукцією, включаючи інші товари споживання, її зберіганням, переробкою і доведенням до споживача [1, с. 86].

У юридичній науковій літературі зауважується, що для нашої держави нині актуальними та найбільш важливими ознаками перспективного розвитку агропромислового комплексу є наступні: забезпечення населення доступним продовольством у необхідній кількості та якості (гарантування продовольчої безпеки); формування стабільного середовища існування та функціонування для виробників сільськогосподарської продукції; екологічнобезпечна діяльність в аграрному секторі економіки; соціально розвинуті сільські території, що формують комфортне місце проживання та праці для сільського населення держави [2, с. 65]. Так, дійсно, розвиток агропромислового комплексу залежить від

ефективної державної політики та створенні на державному рівні системи юридичних гарантій. До того ж, проблемними питаннями в сфері публічного адміністрування агропромислової сфери так само залишаються недосвідченість управлінських кадрів, перехрещення та дублювання повноважень посадових осіб, відсутність системних дій та чіткого плану розвитку агропромислового комплексу, невідповідність загальноновизнаним європейським стандартам та ін.

Найголовнішою проблемою вищезазначеною сфери на сьогоднішній день залишається неналежний контроль та нагляд за суб'єктами агропромислового комплексу, що спостерігається і у корумпованості владних осіб. Важливо зауважити, що публічне адміністрування агропромисловим комплексом традиційно розглядається як державно-правове явищем, яке повинно відповідати таким вимогам суспільного розвитку.

Насамперед, публічне адміністрування має забезпечити належний рівень організації аграрних відносин. Порівняння «управління – адміністрування» не має чіткого елементу підпорядкування об'єкта управління суб'єкту, а отже, пропонує більшу свободу у виборі такого модельного об'єкта поведінки або способу розвитку, який найкраще відповідає з точки зору раціональності та ефективності. Хоча організація в адміністративному процесі не передбачає відсутності контролю, розширення можливостей через відсутність чітких вказівок щодо характеру діяльності доводить наявність певного поштовху, що виходить від суб'єкта управління. Статистичні та методологічні функції органів державного управління можна навести як приклад розумного регулювання аграрних правовідносин [3, с. 14].

При цьому Н. Шура зазначає, що «завдання публічної адміністрації під час здійснення публічного адміністрування полягає у створенні прозорості та одночасної доступності адміністративних послуг, забезпеченні належного їх рівня під час обслуговування клієнтів і впровадження ринкових умов, орієнтованих на сервіс» [4, с. 262].

Можна стверджувати, що публічне управління охоплює більш широку сферу управління та характеризується більшою кількістю різних управлінських дій, ніж державне управління, яке здійснюється переважно для виконання конкретних завдань, безпосередньо визначених державою [5, с. 13]. З вищесказаного можна зробити висновок, що публічне управління насамперед покликане задовольнити широкі інтереси суспільства шляхом соціального діалогу між державою та громадянськістю та за підтримки останнього. Ми пропонуємо розглядати вищезазначене як головну мету державного управління, її ціль, яка буде досягнута шляхом виконання відповідних завдань, залежно від сфери, в якій вона здійснюється.

Якщо ми екстраполюємо визначення завдань публічного адміністрування на сферу діяльності агропромислового комплексу, слід зазначити, що саме ці завдання публічного адміністрування полягають у створенні умов для розвитку фермерських господарств, які запропонують найкращі можливості для їхнього розвитку. Ці умови будуть розкриті через державні послуги, такі як державні субсидії, державні гарантії, страхування сільськогосподарських ризиків тощо. Послуги, які мають стимулюючий ефект, але можуть бути реалізовані на практиці лише державою в особі Кабінету Міністрів України, Держпродспоживслужби, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної архітектурно-будівельної інспекції України (з точки зору спрощення будівництва сільськогосподарських об'єктів), державних адміністрацій (включаючи центри надання адміністративних послуг) та сільських / селищних рад.

Отже, головне завдання держави має полягати у виконанні стимулюючої функції публічного адміністрування шляхом підтримки не тільки великих сільськогосподарських виробників, переважно компаній із іноземними елементами, а й безпосередньо фермерів середнього класу, які є національними виробниками та чия ефективна економіка є ключем до розвитку села. В свою чергу, сутність та зміст процесу державного управління аграрним розвитком в Україні має носити системний характер, де крім суб'єкта та об'єкта управління, має бути наявним відповідне правове забезпечення, організаційний елемент та механізм державного управління. Слід визнати, що важливе значення у процесі публічного управління агропромисловим комплексом має закріплена у законодавстві система заходів організаційного, фінансового та інформаційно-консультативного характеру, що має здійснюватися уповноваженим державними органами та іншими суб'єктами стосовно суб'єктів аграрного господарювання на виконання основних завдань аграрної політики з метою гарантування продовольчої безпеки, утворення стабільного середовища існування товарних виробників сільськогосподарської продукції.

Література:

1. Дегтярьова С. В. Агропромисловий комплекс України як предмет адміністративно-правового регулювання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23), т. 2. С. 86-90.
2. Григор'єва Х. А. Співвідношення правових категорій державної підтримки сільського господарства та державної аграрної політики. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 64-68.
3. Шемчушенко Ю.С. Агропромисловий комплекс: правові питання. Київ: Урожай, 2012. 192 с.

4. Шура Н.О. Принципи публічного адміністрування як регулятори соціально-економічних процесів у національній економіці. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 14. С. 260-263.

5. Ястремська О. М. Публічне адміністрування : навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 132 с.

Науковий керівник: Доненко Валерій Вікторович, доктор юридичних наук, професор, доцент кафедри адміністративного та митного права, Університет митної справи та фінансів

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Рибальченко Анастасія Андріївна

*ОР «Бакалавр», студентка 3 курсу, Навчально-наукового Інституту
права, Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Банківська діяльність є однією з найбільш важливих у сфері економіки держави. Стратегічна цінність цього виду діяльності зумовлює необхідність його ліцензування. Для більш повного розкриття визначення цього поняття слід звернутися до положень статті 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність», де вказано що банківська діяльність – це залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Варто зазначити, що на банківську діяльність, на відміну від багатьох інших видів діяльності, не поширюються норми Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Пряма заборона на це міститься в частині 3 статті 2 цього Закону. Щоправда, коло нормативно-правових актів, які регулюють ліцензування цієї сфери господарської діяльності є достатньо обширним і складається з таких нормативно-правових актів:

- ❖ Закон України «Про банки та банківську діяльність» (розділ II).
- ❖ Закон України «Про Національний банк України» (пункт 9 статті 7, стаття 15, стаття 44).
- ❖ Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» (пункт 3 статті 9).
- ❖ Господарський кодекс (частина 5 статті 336).

- ❖ Постанова Правління Національного Банку України «Про затвердження Положення про ліцензування банків» від 22.12.2018 № 149
- ❖ Постанова Правління Національного банку України «Тарифи на послуги з реєстрації та ліцензування, що надаються Національним банком України» від 12.08.2003 № 333
- ❖ Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок видачі юридичним особам ліцензії на надання банкам послуг з інкасації» від 24.12.2015 № 926

Органом ліцензування банківської діяльності є Національний банк України (пункт 9 статті 7 Закону України «Про Національний банк України»). Національний банк здійснює ліцензування банківської діяльності з метою забезпечення прозорості банківської системи. Відсутність ліцензування банківської діяльності могло б спровокувати численну кількість правопорушень у сфері фінансових послуг. Відповідно до статті 19 Закону України «Про банки та банківську діяльність» Національний банк України приймає рішення про надання банківської ліцензії чи про відмову в її наданні протягом трьох місяців з дня отримання повного пакета документів.

Формально банківська ліцензія є безстроковою. Проте Національний банк може її відкликати у разі наявності численних порушень. Розмір плати за видачу ліцензії залежить від виду операцій, які проводить банківська установа. З тарифами на отримання банківської ліцензії можна ознайомитися в Постанові Правління Національного банку України «Тарифи на послуги з реєстрації та ліцензування, що надаються Національним банком України». Слід зазначити, що ціни сильно варіюються, наприклад розгляд пакета документів щодо надання банківської ліцензії банку у зв'язку зі зміною найменування або замість втраченої або пошкодженої ліцензії складатиме 3 990 гривень, а розгляд пакета документів щодо надання банківської ліцензії юридичній особі, яка має намір здійснювати банківську діяльність складає аж 55 170 гривень.

Відповідно до пунктів 5-10 Постанови Правління Національного Банку України «Про затвердження Положення про ліцензування банків» заявник подає документи до Національного банку згідно з визначеними цим Положенням переліками та вимогами. Заявник має право подати до Національного банку додатково будь-які інші документи, але з письмовим обґрунтуванням доцільності їх подання. Особа-заявник несе відповідальність за повноту та достовірність даних, що містяться в поданих документах. Пакет документів, що подається до Національного банку, має супроводжуватися клопотанням про його розгляд. Клопотання має містити опис усіх документів у пакеті з назвами, датами видачі, органами (особами), що їх видали, згоду особи на обробку персональних

даних, зберігання, перевірку та передавання іншим державним органам України отриманих від особи інформації та документів. Документи подаються на паперових носіях, але допустимим є наявність електронних копій.

Відповідно до статті 19 Закону України «Про банки та банківську діяльність» юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, зобов'язана подати Національному банку України документи для отримання банківської ліцензії протягом року з дня державної реєстрації. Така юридична особа подає Національному банку України разом із заявою про видачу банківської ліцензії такі документи:

- копії зареєстрованого Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого розміщення акцій та свідоцтва про реєстрацію випуску акцій (якщо банк створюється у формі акціонерного товариства);

- відомості про кількісний склад наглядової ради, правління;

- відомості та документи, що доводять наявність як мінімум трьох осіб, призначених членами правління, голови правління; відповідність керівників банку кваліфікаційним вимогам; відповідність наглядової ради та правління банку вимогам щодо колективної придатності; наявність комп'ютерної техніки, банківського обладнання, інформаційних систем, необхідних для досягнення цілей банку; приміщень, організаційної структури та відповідних спеціалістів, необхідних для забезпечення надання банківських та інших фінансових послуг;

- копії внутрішніх положень банку, що регламентують надання банківських та інших фінансових послуг, визначають порядок здійснення внутрішнього контролю та процедуру управління ризиками;

- копію платіжного документа про внесення плати за видачу банківської ліцензії, розмір якої встановлюється Національним банком України;

- стратегію банку та бізнес-план на три роки.

Отже, ліцензування банківської діяльності є максимально регламентованим законодавством України і характеризується великою кількістю актів.

Література:

1. Закон України «Про банки та банківську діяльність»
2. Закон України «Про Національний банк України»
3. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»
4. Господарський кодекс
5. Постанова Правління Національного Банку України «Про затвердження Положення про ліцензування банків» від 22.12.2018 № 149

6. Постанова Правління Національного банку України «Тарифи на послуги з реєстрації та ліцензування, що надаються Національним банком

ЩОДО ПЕРЕХОДУ ПРАВ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ У ЗВ'ЯЗКУ З ПЕРЕХОДОМ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТ НЕРУХОМОГО МАЙНА, ЯКИЙ НА НІЙ РОЗМІЩЕНО: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ СТ. 120 ЗК УКРАЇНИ

Якименко Вікторія Русланівна
студентка юридичного факультету, Донецький національний
університет імені Василя Стуса

Упродовж багатьох років на практиці спостерігається проблема неоднозначного застосування норм щодо користування земельною ділянкою під об'єктом нерухомості.

08 вересня 2021 року Верховна Рада України у другому читанні прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо переходу прав на земельну ділянку у зв'язку з переходом прав на об'єкт нерухомого майна, який на ній розміщено» (далі – Закон № 1720) [1]. Закон усунув значні прогалини у правовому регулюванні питань, пов'язаних із оформленням і переходом прав на земельну ділянку у разі набуття права власності на нерухоме майно (житловий будинок, будівлю або споруду, об'єкт незавершеного будівництва), що розміщені на ній.

Актуальність дослідження полягає у необхідності з'ясування практичного значення нової редакції ст. 120 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) [2] за Законом № 1720, співставлення положень цього Закону з положеннями попереднього Закону № 1174, яким також вносились зміни до цієї статті.

Метою дослідження є аналіз норм Закону № 1720, а саме змін до ст. 120 ЗК України, виявлення переваг та недоліків правового регулювання переходу права власності та права користування земельною ділянкою у разі набуття права власності на об'єкт нерухомого майна.

Варто звернути увагу на те, що Закон № 1720 не є чимось новим, оскільки дублює положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо єдиної правової долі земельної ділянки та розміщеного на ній об'єкта нерухомості)» (далі - Закон № 1174-IX) [3], набрання чинності якого, відбулося 28 жовтня 2021 року. З цього дня та до 31 грудня 2021 року буде чинною ця редакція ст. 120 ЗК України. Втім, вже 01 січня 2022 року набере чинності Закон № 1720, в якому передбачена нова редакція ст. 120 ЗК України.

Ключова відмінність законів один від одного полягає в несуттєвій зміні формулювань положень ст. 120 ЗК України, щодо: переходу прав на земельну ділянку у разі набуття прав власності на об'єкт нерухомого майна (жилий будинок (крім багатоквартирного), іншу будівлю або споруду), об'єкт незавершеного будівництва, що розміщені на ній та доповнення новою частиною, якою визначено, що предметом правочину, який передбачає перехід права власності на об'єкт нерухомого майна.

За юридичним змістом, більш доопрацьованим є саме Закон № 1720, яким передбачаються зміни до процедури реєстрації переходу права власності (користування) на земельні ділянки, у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно.

Закон № 1720 усунув значні прогалини у правовому регулюванні питань, пов'язаних із оформленням і переходом прав на земельну ділянку у разі набуття прав власності, господарського відання, оперативного управління на об'єкт нерухомого майна, об'єкт незавершеного будівництва, що розміщені на ній, а саме:

- встановлено обов'язковість одночасного оформлення прав на земельну ділянку у зв'язку з переходом прав на об'єкт нерухомого майна;
- приведено у відповідність норми ст. 120 ЗК України та ст. 377 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) щодо переходу права власності на земельну ділянку та всіх видів користування нею [4].

Для прийняття вищевказаних законів, слугувала неоднозначна практика Верховного Суду (далі - ВС) у земельних спорах про визнання права власності чи права користування на земельну ділянку в порядку «автоматичного» переходу таких прав за ст. 120 ЗК України.

Так, у постановках № 910/18560/16_від 04 грудня 2018 року [5], № 127/10011/18 від 19 травня 2020 року [6], № 318/1274/18 від 20 січня 2021 року [7] Верховний Суд неодноразово звертав увагу на той факт, що ст. 120 ЗК України закріплено загальний принцип цілісності об'єкту нерухомості із земельною ділянкою, на якій він розташований. За загальним правилом, особи, які набули права власності на будівлю чи споруду стають власниками земельної ділянки на тих самих умовах, на яких вона належала попередньому власнику. Це також стосується переходу права користування на земельну ділянку до нового власника нерухомого майна в «автоматичному» порядку (без необхідності укладення додаткових договорів) [8].

За висновками, викладеними у постанові Великої Палати Верховного Суду від 03 квітня 2019 року у справі № 921/158/18 [9] згідно з принципом єдності юридичної долі земельної ділянки та розташованих на ній будинку, споруди (зміст якого розкривається у ст. 120 ЗК України та ст. 377 ЦК України) особа, яка законно набула у власність будинок, споруду, мала цивільний інтерес, тобто першочергово заінтересована, в

оформленні права на земельну ділянку під таким будинком і спорудою після їх набуття [10].

Із позицій Верховного Суду варто звернути увагу на наступні проблемні аспекти застосування норм, щодо переходу права власності (або оренди) на земельну ділянку у разі набуття права на жилий будинок, будівлю або споруду, відповідно до положень ч. 2 ст. 120 ЗК України та ч. 3 ст. 7 Закону України «Про оренду землі» а саме:

- набуття «автоматичного» права власності на земельну ділянку при придбанні на ній нерухомого майна без належного оформлення права на таку земельну ділянку – не застосовується;

- «автоматичність» сплати орендної плати у покупця, який купував нерухомість на орендованій земельній ділянці, на підставі договору оренди земельної ділянки.

Проте, Закон № 1720-ІХ – є не ідеальним та має свої недоліки.

Із його прийняттям слід очікувати нової практики застосування норм ст. 120 ЗК України, а саме, відсутність зобов'язання повідомляти орендодавця (власника) земельної ділянки про перехід права користування до нового орендаря (користувача) та внесення змін до договору оренди землі, емфітевзису, суперфіцію, може спричинити порушення прав власника земельної ділянки та неоднозначність застосування істотних умов договору із нарахувань та сплати орендної плати.

Варіантом вирішення цієї проблеми може бути встановлення зобов'язання орендаря повідомити орендодавця про перехід права користування до нового користувача та покласти на нового орендаря обов'язок зі сплати орендної плати відповідно до умов договору.

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти до висновку, що Закон № 1720 буде сприяти єдності практики застосування законодавства як між набувачами нерухомого майна та власниками земельних ділянок, так й судової практики при вирішенні справ такої категорії.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо переходу прав на земельну ділянку у зв'язку з переходом прав на об'єкт нерухомого майна, який на ній розміщено: Закон України від 08 вересня 2021 року № 1720-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1720-IX#Text>.
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року №132/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 36. Ст.340.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо єдиної правової долі земельної ділянки та розміщеного на ній об'єкта

нерухомості): Закон України від 02 лютого 2021 року № 1174-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-IX#Text>.

4. Баранова О. Верховна Рада затвердила одночасний перехід права на землю та нерухомість. URL: https://biz.ligazakon.net/news/206096_verkhovna-rada-zatverdila-odnochasniy-perekhd-prava-na-zemlyu-ta-nerukhomst

5. Постанова Верховного Суду від 04 грудня 2018 року № 910/18560/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78326334>.

6. Постанова Верховного Суду від 19 травня 2020 року № 127/10011/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89345588>.

7. Постанова ВС від 20 січня 2021 року № 318/1274/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94362778>.

8. Савчук Д. Аналіз проекту № 5248. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/206542_odnochasniy-perekhd-prava-na-zemlyu-ta-nerukhomst-yak-zmnitsya-protsedura-oformlennya.

9. Постанова ВС від 03 квітня 2019 року № 921/158/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81139165>.

10. Спектор А. Superficies solo cedit: краще пізно, аніж спірно. URL: <https://uba.ua/ukr/news/8682/print/>.

Науковий керівник: Липницька Євгенія Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського та адміністративного права Донецького національного університету ім. В. Стуса

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЙОГО ЗАХИСТ

Крисенко Ілона Андріївна

*студентка, Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.
Сковороди*

Інтелектуальна власність – це результат інтелектуальної або творчої діяльності особи або декількох осіб.

Основні різновиди інтелектуальної власності: патент, суміжне право, комерційна таємниця, торгова марка, ліцензія, промисловий дизайн, але найчастіше ми стикаємося з авторським правом.

Авторське право – це сукупність прав які належать автору, при створенні ним певного нового продукту. Авторське право діє протягом життя усього автора, передається у спадок і діє 70 років після смерті автора. Після чого продукт є суспільним надбанням.

Суспільне надбання – це твори і об'єкти суміжних прав, строк дії авторського права і суміжних прав на які закінчився.

Об'єктами авторського права можуть бути будь – які результати творчої діяльності людини.

Не є об'єктами авторського права: офіційні документи, державні символи, твори народної творчості, повідомлення про факти та події, що мають інформаційний характер.

Кримінальний кодекс України стаття 176 про «Порушення авторського права і суміжних прав» ця стаття регулює порушення авторського права. Порушення караються від залежності використання тобто, чи це власне використання для навчання, чи це поширення, чи це на продаж. Згідно з цього формуються різні ступені покарання.

Незаконне відтворення, розповсюдження – від ста до чотирьохсот неоподаткованих мінімумів або виправними роботами на строк до двох років.

Повторно або завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі – від двохсот до восьмисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавлення волі на той самий строк.

Отже, підсумовуючи вище сказане потрібно зазначити, що з якою метою ви не використовували працю інших, потрібно завжди брати дозвіл у автора цієї роботи або його спадкоємців, або необхідно вказувати автора та джерело запозичення, щоб не порушувати права інших людей.

Література:

1. Дист Освіта «Інтелектуальна власність».
2. Український культурний фонд «Авторські права та інтелектуальна власність в культурі».
3. Конституція України та Закони України.

КОНСТИТУЦІЯ МИКОЛИ СЦІБОРСЬКОГО

Бабікова Вероніка

студентка 1 курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Ідея незалежної Української держави існувала у багатьох організаціях протягом багатьох століть. Навіть зараз ми досі воюємо за право на незалежність своєї нації. Тому тема дослідження є досить актуальною, бо завдяки їй можна прослідкувати та порівняти методи для досягнення омріяної мети тоді і зараз.

Заявлена наукова тематика ставала предметом розгляду науковців – А. Рибака, Д. Чернишова, В. В'ятровича, В. Ухача та ін. [4].

Мета дослідження. Через дослідження Конституції М. Сціборського, проаналізувати тогочасне спрямування організації ОУН та її ідеї незалежної Української держави.

Напередодні Другої світової війни нависла загроза опинення України між двома тоталітарними режимами- СРСР і Німеччини, Організація українських націоналістів (далі - ОУН) мусила розробити власну тактику дій. У результаті, на українські землі мали вирушити похідні групи ОУН, які при сприятливих умовах для державності України, репрезентували б проекти державотворення різних ділянок суспільно-політичного життя. З цього виникла ідея написання Конституції, яка б висвітлювала ідею незалежності Української держави. Отож, за цю справу й взявся М. Сціборський, розробивши «Нарис проекту основних законів (Конституції) Української держави» [5].

Сам документ складається з одинадцяти розділів, кожен з яких конкретизує й унормовує певну ділянку громадського, політичного, соціального і правового життя українського народу. Згідно з Конституцією, Україна - суверенна унітарна держава української нації, що будується на засадах націократії, де панує президентсько-парламентська форма правління. Націократія - це, власне, влада нації в державі, що спирається на організовану й солідарну співпрацю всіх соціально-корисних верств населення. Основні засади націократії - національна солідарність, понадкласовість і понадпартійність («Держава вище класів і партій!»). Цікаво те, що весь нарис Конституції М. Сціборський окреслив штрих-пунктиром, ніби надаючи можливість провести потім чіткі лінії тим, хто буде жити вже в омріяній незалежній державі [2, с. 46].

«Нарис проекту основних законів (Конституції) Української Держави» передбачав чіткий поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову гілки та запроваджував інститут громадянства. Визначалась роль і місце сім'ї в державі, право вільного вибору віросповідання, професії і т. ін. За змістом він відповідав усім вимогам конституційних актів найвищого рівня і містив норми, починаючи з встановлення атрибутів держави і завершуючи принципами правового статусу іноземців. Суттєвою деталлю було визначення співвідношення держави і церкви в Конституції. М. Сціборський говорив: «Українська держава визнає релігію за велику цінність, що сприяє розвитку духовно-моральних сил людини, суспільства і нації. Українська держава має стояти на становищі охорони Церкви та обопільної співпраці з українськими традиційними християнськими церквами» [1].

Великий помітний блок питань був присвячений голові держави. Було передбачено, що всю повноту влади здійснює Українська Нація через Вождя Нації, що уособлювало її єдність та суверенітет. Вождем міг стати українець від 35-ти років, який володіє цивільними і політичними правами. Обирався він на довічно Великим Збором Нації у складі Державного Союму та Верховної Ради Національної Праці. Обсяг повноважень Голови дозволяє зробити висновок, що він мав фактично необмежену владу. Обрання на невстановлений час, вся повнота виконавчої влади, вплив на формування судової влади, право розпуску парламенту, безапеляційного вето, надання дозволу на арешт парламентарів, контроль за виконанням бюджету, зосередження військової влади надає йому статусу диктатора, обмежити чи припинити владу якого конституційними методами неможливо. Про це також свідчать статті «Конституції», які регламентують процес формування та діяльності уряду і парламенту [5, с. 67].

Законодавчою владою займався Державний Союм, до якого входили представники всіх верств населення. Він обирався дворівневою процедурою і міг бути розпущеним або призупиненим Головою Держави, в згоді з інтересами держави. Право законодавчої ініціативи в Державному Союмі мали Голова Держави, Збір Державних Секретарів, кожний Державний Секретар і Посол до Державного Союму зокрема. Аналіз повноважень парламенту дозволяє зробити висновок, що він був позбавлений реальних важелів впливу на виконавчу та судову владу і був фактично маріонеткою в руках Голови Держави та «демократичним фасадом» тоталітарної системи [2, с. 134].

Ще однією вищою представницькою установою в Конституції була Верховна Рада Національної Праці. До неї входили так звані Мужі Довір'я центральних професійно-станових установ, які представляли окремі

професії. Головним завданням Ради була координація діяльності станових організацій, а правом її скликання та розпуску володів Голова Держави.

Ряд статей «Конституції» регламентували роботу органів судочинства. Вищим органом в системі судової влади мав бути Найвищий Адміністративний Суд. Його повноваження близькі до теперішнього Конституційного Суду України. Також Конституція передбачала скликання Найвищого Касаційного Суду на випадок спорів між судовими та адміністративними установами, де розгляд справ був відкритим. Судді складали присягу та обирались довічно. Отже, за своєю структурою система судочинства, запропонована М. Сціборським, є подібною до сучасних і могла б претендувати на неупередженість та об'єктивність прийняття рішень, якби не момент повного контролю за останньою з боку Голови Держави [5, с. 89].

Органи місцевого самоврядування мали право на існування, але у вигляді Краєвих Рад на чолі з особами, обраними Головою Держави. Отож, у місцевому самоврядуванні теж була помітна повна залежність від Вождя.

Якщо розглядати права і свободи громадян, то можна дійти висновку про їх демократичний характер, проте як могли реалізовуватись ці права у напівтоталітарній державній системі не є повністю зрозумілим. На думку С. Тарана, форму державного правління, запроповану М. Сціборським, навряд чи можна охарактеризувати як «республіканську». За своїм змістом вона скоріше наближалася до «конституційної монархії» [2, с. 94].

Отож, можна сказати, що Конституція М. Сціборського визначала головними ідеї нації та держави, залучаючи до їх будівництва всі верстви населення. Відродження незалежної Української держави мало відбутись в наслідку революції проти всіх окупаційних режимів. Якщо розглядати даний документ крізь призму історичних реалій, то можна зазначити, що він не тільки чітко поділяє владу на гілки і визначає форму правління, а й закріплює національний тип держави та націократичні засади її існування.

Література:

1. Держава вище класів і партій! Конституція України: проект ОУН. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/06/28/127808/> (дата звернення 03.11.2021 р.).
2. Рибак А. Концепції формування органів державної влади у політичній думці ОУН(м) 1940-1950 років. Політичний менеджмент. 2007. № 6. С. 143-156.
3. Чернишов Д. Конституційні погляди Миколи Сціборського. URL: <https://dcrs.livejournal.com/9501.html>.
4. Ухач В. З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.

5. Конституційні проекти Комісії державного планування ОУН (1940-1944 рр.). *Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи: Збірник тез доповідей на науковій конференції*. Тернопіль: Тернограф, 2009. С. 69-75.

КОРПУС ЖАНДАРМІВ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В СКЛАДІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Білоевич Олена

студентка 1 курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Жандармерія - найважливіша воєнізована організація Австро-Угорщини. До повноважень входили: завдання підтримки громадського порядку і забезпечення державної безпеки; під час війни-функції воєнної поліції при штабах різного рівня.

Перші жандарми входили до складу військових частин австрійської армії. [4, с. 13]. В «Тимчасових приписах про жандармерію» зазначалось про необхідність формування 16 полків (по 1000 осіб). Полками командували крайові управління жандармерії на чолі з крайовими комендантами. У повітах діяли повітові комендатури жандармерії, які керували роботою жандармських постів. На кожному з таких постів знаходились кінні чи піші жандарми на чолі з вахмістром. Залежно від місцевих обставин їх чисельність коливалась від 3 до 10 осіб. Військовим командиром жандармів був інспектор жандармерії, переважно, в ранзі генерала жандармерії [3, с. 260-261].

На території українських земель жандармерія мала крайові управління – у Львові для Галичини, та в Чернівцях для Буковини. Їм підлягали команди відділів жандармерії, повітові команди і жандармські станиці – найнижчі організаційні структури жандармерії в містах і більших селах. Посередньою ланкою між крайовими командами і командами відділів були так звані експоновані булавні старшини жандармерії. У Галичині їх було три – у Львові, Перемишлі і Станіславі. Жандарми-українці за національністю направлялися на військову службу, здебільшого, поза межами української території, тоді як на українських землях жандармерія складалася переважно з поляків, румунів, угорців.

У першій половині 60-х років ХІХ ст. жандармерія була радикально скорочена – до 10 полків і близько 8 тис. офіцерів і рядових особового складу. 4-й полк дислокувався у Львові з юрисдикцією для Галичини і Буковини. У 60-ті роки жандармерія перестає бути суто воєнізованим органом, адже у військовому і дисциплінарному відношеннях вона

підпорядковується Вищому військовому командуванню, а у службовому й економічному – Міністерству внутрішніх справ, яке визначало порядок фінансового забезпечення жандармів. Так, для вахмістра встановлювалась оплата у 600 флоринів, а для рядового жандарма – 400 [5, с. 138].

Остаточно організаційна структура жандармерії, що діяла до початку Першої світової війни, була затверджена у лютому 1876 р. Вона складалася з австрійської імператорсько-королівської жандармерії, угорської королівської жандармерії, королівської угорсько-хорватсько-словенської жандармерії, імператорського і королівського корпусу жандармів у Боснії і Герцеговині (у 1878-1908 рр.).

«Службова інструкція жандармерії» регламентувала її призначення, місце, права, підпорядкування при виконанні служби. Так, зазначалося, що «жандармерія є військово організованим однорідним вахтовим організмом, призначеним для збереження громадського порядку, спокою і безпеки» [4, с. 67]. У військовому відношенні жандарми підпорядковувались крайовим політичним відомствам, а в адміністративних і економічних питаннях – своїм безпосереднім начальникам. Послугами жандармів були уповноважені користуватися, також, суди і прокуратура [5, с. 271]. Використовувати жандармів за іншим призначенням заборонялось.

Для прийому на службу в жандармерію встановлювались ряд вимог. До числа обов'язкових належало: австрійське підданство; вік від 20 до 40 років; фізичне здоров'я; знання мови регіону проходження служби; достатнє вміння читати, писати і рахувати.

Стаючи жандармом юнак чи чоловік зобов'язувався прослужити не менше 4-ох років. Це стимулювалось і фінансово. Так, після 3-ох років служби рядовим жандармам встановлювалась надбавка у 50 флоринів, після 6-ти – 100, після 12-ти – 150 і після 18-ти – 200 [4, с. 182].

Нормативно-правові акти регламентували високий статус особи жандарма та обов'язковість його розпоряджень. Так, в «Службовій інструкції жандармерії» наголошувалось, що «у випадках свого службового втручання проти осіб жандарм повинен користуватися формулою «Іменем закону» на мові краю, і кожний зобов'язаний підкоритись його вимозі». Також зазначалось, що кожен громадянин повинен звертатися до жандарма на «Ви і ніколи публічно його не ображати [4, с. 179].

Під час виконання службових обов'язків всі жандарми носили на лівій руці, вище ліктя, широку пов'язку (54 мм) жовто-чорного кольору. Незважаючи на різний дизайн, на всіх пов'язках був єдиний напис: «Польова жандармерія». Жандарми розрізнялися, також, головним убором: австрійські носили звужений доверху шолом, а угорські – чорний капелюх. Офіцери і унтер-офіцери мали на озброєнні піхотну офіцерську

шаблю і револьвер або пістолет, а рядові жандарми користувалися особливим карабіном зі штиком і жандармською шаблею [1, с. 32]. Жандарм мав право «з обережністю застосовувати зброю» у випадках самооборони, подолання опору при намаганні зірвати виконання службових обов'язків, зриву втечі небезпечних злочинців, якщо відсутні інші засоби для затримання [2, с. 193-194].

Жандарми брали участь, переважно, у придушенні антимонархічних виступів, слідкували за порядком та суспільними настроями. Їх число постійно збільшувалося. Якщо у 1876 р. в монархії було 5600 жандармів, то напередодні Першої світової війни, влітку 1914 р., їх кількість досягнула майже 14 тис. осіб. [3, с. 262-263].

Таким чином, напередодні Першої світової війни в Австро-Угорщині було 14 австрійських територіальних жандармських комендатур, по 8 – угорських та угорсько-хорватсько-словенських жандармських округів й боснійсько-герцеговинський корпус жандармів, які злагоджено й максимально ефективно функціонували як воєнізовані підрозділи силових структур Габсбурзької монархії в умовах існування багатонаціональної держави. Незважаючи на те, що призначенням цих підрозділів було стояти на сторожі закону, берегти життя і майно громадян, австрійська влада з допомогою поляків у Галичині, румунів в Буковині та мадярів на Закарпатті нерідко зловживала послугами жандармерії для переслідування українців.

Література:

1. Історія держави Габсбургів. URL: www.austro-hungary.iatp.org.ua.
2. Лозинський А. Воєнізовані організації Австро-Угорщини Андрій Лозинський. *Актуальні проблеми реформування державного управління в Україні*: Мат.-ли Між-нар. наук.-практ. конф. Львівського рег-го ін.-ту держ. управ. Національної академії державного управління при Президентові України. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2006. С. 191-195.
3. Никифорак М. В. *Буковина в державно-правовій системі Австрії 1774-1918 рр.* Чернівці: Рута, 2004. 383 с.
4. *Історія правоохоронних органів України. Підручник* / С. В. Банах, А. В. Грубінко, В. В. Савенко, В. З. Ухач. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 232 с.
5. Ухач В. З. Жандармерія – політична поліція Російської імперії в ХІХ поч. ХХ ст.: організаційно-правові аспекти становлення та діяльності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Вип. 2 (26). С. 34-41.

ІНСТИТУТ КРОВНОЇ ПОМСТИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Вуйцик Софія

студентка 1 курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Кровна помста це різнобічне поняття яке базується на розплаті за скривдження або вбивство певної людини. Загалом кровна помста існувала не лише у Україні-Руси, а й у інших зарубіжних країнах. Щодо цього проводилися різноманітні дослідження, які несуть за собою безліч нових понять, як кровна ворожнеча, кровна помста, між племінні набіги , ритуальне вбивство та інші.

Метою вивчення цієї теми є дослідження функціонування і відмирання інституту кровної помсти та призначення його у різних державах у контексті соціально регулювання.

Ідея і практика кровної помсти існували у стародавніх державах практично у всьому світі. Багато дослідників висловлювали свою думку на рахунок виникнення та функціонування інституту кровної помсти. С. Кудін вивчав питання щодо кримінального штрафу за Руською Правдою та Литовськими Статутами. А. Барамія стверджував , що кровна помста була не лише гарантією оборони, а й гарантією власної безпеки загалом [5, с. 67]. Сказаним вище можна зробити висновок, що кровна помста являла собою соціальне явище, виникла у первісному суспільстві і продовжує зберігатися у деяких країнах(о. Сардинія і Корсика) через звичаї предків та їх культ.

Одним із найкраще вираженим прикладом кровної помсти був принцип таліону. У біблійних джерелах це знайома нам назва «око за око, зуб за зуб». Таліон був відомий ще з давніх-давен різних народів. «Так, ст. 200 законів Хаммурапі (XVIII ст. до н. е.) проголошує, що людині, яка вибила зуб у іншої людини, належить вибити зуб. Якщо син ударить свого батька, йому слід відрізати пальці [§ 196] [2, с. 31].

Тривалий час у Україні-Руси кровна помста відповідно до закону була необмеженою. Зокрема у ст.4 Договору Русі з Візантією 911 р. йшлося - «якщо ж його розшукають, то нехай буде він убитий, і буде схоплений родичами вбитого, то нехай буде він убитий» [4, 137-138]. Таким чином, кровна помста на Київській державі являла собою елементи звичаєвого права. Згідно з ним, право на кровну помсту мали усі члени суспільства і на той час держава не втручалася у регулювання цих правопорушення, бо ще не мала цілісного розуміння кримінального права. Але з часом коли князівська влада почала зміцнюватись ввелось таке поняття «месники». Цими людьми могли бути лише родичі: син, брат, батько, двоюрідний брат і племінник з боку брата. Однак особа, яка

здійснювала помсту наражала себе на небезпеку і тому з часом така розплата замінюється грошовим викупом.

Через те, що в Україні-Русі розпочали розпадатися кровно-родинні зв'язки, посилювалась князівська влада та населення почали приваблювати гроші, тому ці чинники посприяли появі грошового викупу як санкції. Так, у Руській Правді з'явилася така стаття: «Після Ярослава зібралися сини його: Ізяслав, Святослав, Всеволод і воєводи їхні - Коснячко, Переніг, Никифор і відмінили кровну помсту, а встановили за вбивство кунами відкупатися. А все інше судити, як Ярослав судив. Так сини його встановили». Отже, це говорило про те, що якщо не було тієї людини, яка готова була помститись, вбивця міг відкупитися грошовим викупом. Наступна стаття підтверджує вище сказані слова: «Коли уб'є муж мужа, то помститися має брат убитого, чи батько або син, або брат старшого сина, або інші брати. Якщо не буде кому звершити кровну помсту, то внести 80 гривень, коли вбитим буде князів муж чи княжого тіуна. Якщо вбитим буде горожанин, чи гридень, чи купець, чи боярський тіун, або мечник, або ізгой, або новгородець - то 40 гривень сплатити за нього» [3, с. 66; 4].

Але, помста дозволялася лише у тому випадку, коли певний злочин повністю доведено. У другій половині XI ст. Ярославичі взагалі скасували кровну помсту, грошові викупи засудили. Один із дослідників, зокрема, В. Яременко зауважив, що такі дії князів були елементами гуманізму і демократизму руського права. Якщо провести паралель, то більшість європейських країн застосовували кровну помсту ще кілька віків. Наприклад, Німеччина скасувала такий вид покарання лише у 1495 році [1, с. 78].

Пізніше з'являється термін «віра». Наприклад, якщо було скоєне навмисне вбивство княжого чиновника, то вервь повинна була розшукувати і видати злочинця князеві. У випадку коли громада відмовлялася діяти на користь держави на них накладався штраф, але лише коли злочинець не був відомий.

Отже, можна підбити підсумки нашого дослідження. Кровна помста у Україні-Русі виникла ще до створення Руської Правди і була елементом звичаєвого права. Тому, право кровної помсти належало усім членам громади і деякий період було необмеженим [6]. Поява грошового викупу настає через розрив кровно-родинних зв'язків, фінансового заохочення та з посиленням князівської влади та впливу. Грошовий викуп як міра покарання розділився на дві форми : грошовий викуп на користь держави і на користь родичів вбитого.

Отже, еволюція кровної помсти відбувалась через переродження цієї відплати на грошовий викуп , а згодом на смертну кару. Тому , кровна помста була спрямована на захист людей від насильницьких злочинів.

Література:

1. Леонтович Ф. И. Русская Правда и Литовский Статут, в видах настоятельной необходимости включить литовское зак-во в круг истории русского права. *Антологія української юридичної думки*. К., 2002. С. 92–106.
2. Волков И. М. *Законы Вавилонского царя Хаммурапи*. М., 1914. 41 с.
3. Бочарніков Д. М. Грушевський про історію створення та кримінальне право «Руської Правди». *Право України*. 1996. № 11. С. 65–69.
4. *Правда руська*. Тексти на основі 7 списків та 5 редакцій. Склав та підготував до друку проф. С. Юшков. К.: ВУАН, 1935. С. 137-144.
5. Кудін С. Поняття кримінального штрафу за Руською Правдою та Литовським Статутом. *Право України*. 2000. № 11. С. 142–149.
6. Ухач В. З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.

ЕВОЛЮЦІЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ УНР

Галуга Анастасія

студентка I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Динаміку та виклики державотворення в пострадянській Україні можна зрозуміти й оцінити лише в контексті історії України. Її історія, як і багатьох інших націй Східної та Центральної Європи, була зіпсована невдачею чи обмеженою державністю.

Мета дослідження – висвітлення еволюції центральних органів влади в період директорії УНР.

У світлі розриву та різноманіття правових і політичних інститутів історія України не піддається конфігурації як лінійна національна історія за зразком західних історичних наративів національної держави, які, як правило, зосереджуються на династичних та інституційно-адміністративних чинниках. Пострадянській Україні бракує «історичної легітимності», яка випливає з чітких і «ідентифікованих» інституційних традицій та стабільних територіальних кордонів. Більше того, церква, еліта, мова та культура зазнали утисків, були зруйновані чи знищені і, не могли служити міцними стовпами національної історії. Як стверджував дослідник фон Хаген, «сьогоднішня Україна - це дуже сучасне створення, з невеликим твердим прецедентом у національному минулому» [3, с. 235].

Тимчасовий революційний державний орган, створений Українським національним союзом 14 листопада 1918 року для

керівництва поваленням гетьмана Павла Скоропадського. Повстання проти гетьмана прискорило його проголошення того дня «федеративного союзу» з майбутньою небільшовицькою Росією. На початку Директорію очолював Володимир Винниченко - представник Української соціал-демократичної робітничої партії, до неї входили: верховний отаман Симон Петлюра - партія Українська соціал-демократична робітничка, і делегат від січових стрільців - Федір Швець, який представляв селянську асоціацію, Опанас Андрієвський від української партії соціалістів-незалежників, та Андрій Макаренко - безпартійний член, делегат робітників-залізничників [5, с. 125].

Директорія сформувала тимчасовий уряд - Виконавчу раду у державних справах. Повстання призвело до зречення Скоропадського на користь його Ради Міністрів, яка, у свою чергу, поступилася владою Директорії. Новий уряд - Рада національних міністрів УНР - створена указом Директорії від 26 грудня 1918 р. під головуванням Володимира Чехівського. Директорія скасувала багато з урядових гетьманом законів і інститутів, відновила законодавство Центральної Ради. Найважливіші з цих законів стосувалися розподілу землі, встановлення української мови як державної, автокефалії православної церкви та скликання Трудового з'їзду. Конгрес праці відбувся 23-28 січня 1919 року, і було представлено свої повноваження в конгрес-законодавчому органі Української Народної Республіки. З огляду на воєнний стан, Трудовий конгрес надав Директорії повноваженнями діяти як «верховна влада і приймати закони, необхідні для захисту Республіки», а Раду національних міністрів наділив виконавчою владою. Міністри призначалися Директорією і відповідали перед нею між сесіями Трудового конгресу. Наприкінці березня за постановою Трудового конгресу до Директорії увійшов Євген Петрушевич, президент Української Національної Ради Західної області УНР, але фактично не брав участі в роботі Директорії та зрештою відмовився від цієї посади [2, с. 315].

5 лютого 1919 року Директорія переїхала з Києва до Вінниці. Відтепер вона часто змінювала місце знаходження залежно від подій на фронті. Для того, щоб заручитися підтримкою Антанти в українсько-радянській війні, Володимир Винниченко вийшов з Директорії, а 11 лютого її головою став Симон Петлюра. Тоді ж був сформований новий уряд без соціалістів, який очолив Сергій Остапенко. Коли переговори з Антантою зазнали краху, 9 квітня 1919 р. у Рівному, Борисом Мартосом було сформовано новий соціалістичний кабінет. Наприкінці серпня його змінив кабінет Мазепи. Опанас Андрієвський залишив Директорію у зв'язку з повстанням отамана Володимира Оскілки.

У Директорії залишилося лише троє членів. Їхні повноваження не були чітко розмежовані. Крім виконання своїх представницьких і

законодавчих функцій, вони іноді втручалися у справи виконавчої влади та провокували конфлікти з Радою національних міністрів [1, с. 235].

На засіданні Директорії та Ради національних міністрів 15 листопада 1919 р. у Кам'янці-Подільському було вирішено, що Андрій Макаренко та Федір Швець виїжджають за кордон у державних справах, а за їх відсутності «вищий орган влади у справах республіки покладено на голову Директорії і верховного отамана Симона Петлюру, який іменем Директорії повинен був підтверджувати всі закони та укази, прийняті Радою національних міністрів». 21 травня 1920 р. уряд республіки видав наказ (затверджений Симоном Петлюрою) про відкликання двох членів Директорії — Макаренка і Швеця. Їхнє неповернення вважалося виходом із Директорії. Таким чином Директорія перестала бути колективним органом. Усі її повноваження перейшли до С. Петлюри [4, с. 132].

Отже, ухвалений 12 листопада 1920 р. «Закон про тимчасову верховну владу і законодавчий устрій Української Народної Республіки» конституційно закріпив нову одноосібну Директорію як верховну владу республіки. Відповідно до цього закону, якщо голова Директорії був не в змозі виконувати свої функції, вища влада переходила до голови Державної народної ради, а саме Державної Народної Ради. До скликання цієї ради верховну владу було доручено колегії, до складу якої входили голова кабінету міністрів, голова Верховного суду та представник політичної партії. Поки цю колегію не викликали, голова Ради національних міністрів замінив би голову Директорії. Після смерті Симона Петлюри 25 травня 1926 року, верховною владою передбачалося відповідно до цього закону на чолі уряду, у вигнанні Української Народної Республіки в той час, Андрій Левицький.

Література:

1. Директорія УНР. *Історія державності та правові пам'ятки України: довідник* / Т. А. Михайлів, Т. В. Михайлів. Харків: Основа, 2013. 93 с.
2. *Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. 1918–1920: Документи і матеріали: У 2 т.* Київ, 2006.
3. Бойко О. Д. Зміна урядів та урядової політики Директорії УНР у 1919 р. *Український історичний журнал*. 2009. № 6. С. 35-47.
4. Щусь О. Директорія Української Народної Республіки. *Енциклопедія сучасної України: у 30 т.* / ред. кол.: І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: [б. в.], 2007. Т. 7. С. 608-609.
5. Ухач В. З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ КОДЕКСІВ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Козяр Кароліна

*студентка першого курсу Західноукраїнського національного
університету*

У більшості демократичних країн світу рівень захищеності прав, свобод і законних інтересів громадян вимірюється їх нормативною безпекою та кримінально-правовою захищеністю, що в свою чергу набуває особливого значення при розслідуванні фактів посягання на життя, здоров'я громадян або майна громадян, оскільки це сталося внаслідок грубого порушення природних прав особи, заподіяння моральної, фізичної чи майнової шкоди.

Мета дослідження полягає у вивченні порівняльної характеристики кримінальних кодексів радянської України.

Стаття 62 КК УРСР «Антирадянська агітація і пропаганда» – набула чинності 1 січня 1961 року. «Агітація чи пропаганда, що здійснюються з метою підризу чи послаблення радянського режиму чи вчинення окремих особливо небезпечних державних злочинів, поширення з цією ж метою явно неправдивих заяв, що ганьблять радянську політичну та суспільну систему, а також поширення, підготовку чи збереження з цією ж метою літератури такого змісту: караються позбавленням волі на строк від шести місяців до семи років із засланням на строк до п'яти років або без такого, або засланням на строк від двох до п'яти років. Ті самі дії, вчинені особою, раніше судимою за особливо небезпечні державні злочини, а також у воєнний час - караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років із засланням на строк до п'яти років або без такого [1, с. 63-64; 3].

Нова редакція статті введена Законом УРСР «Про кримінальну відповідальність за державні злочини» (ст.7) від 25.12.1958 р. До 1961 року судові переслідування в усіх радянських республіках здійснювалося безпосередньо на підставі цього закону. Тоді визначення «злочину» було включено в нові кримінальні кодекси всіх республік [4].

Статті 54-1 – 54-14 КК УРСР 1927 і 1934 рр. являли собою комплекс визначень «злочинів», які встановлювали відповідальність за «контрреволюційну діяльність» і «державну зраду» батьківщини. Вони були введені до КК УРСР у 1927 р. і в редакції від 20.07.1934 р. незабаром після постанови ЦВК СРСР від 8.06.1934 р. «Про доповнення положення про державні злочини статтями про державну зраду Батьківщини». У постанову додано такі статті: 1) 54-1а Зрада Батьківщині (діяння, спрямовані на заподіяння шкоди військовій могутності УРСР, його національному суверенітету або недоторканності його території, такі як:

шпигунство, зрада військової чи державної таємниці, перехід на бік ворога, втеча за кордон); 2) 54-1б ті самі дії, якщо вони вчинені військовослужбовцями; 3) 54-1в відповідальність членів сімей військовослужбовців, які допомагали або не повідомляли про плани втечі; 4) 54-1г невикриття запланованої державної зради; 5) 54-а і 54-б каралися смертною карою з конфіскацією майна; покарання можна було замінити на 10 років позбавлення волі лише у випадку 54-а і лише «за наявності пом'якшуючих обставин» [1, с. 64-65].

Протягом 19 років, аж до смерті Й. Сталіна, звинувачення в контрреволюційній діяльності та державній зраді використовувалися для фізичного знищення реальних чи уявних політичних опонентів режиму. У 1930-х роках жертвами статті 54-10 були командири Червоної Армії, лідери та члени політичної опозиції всередині партії, а також деякі інші представники некомуністичних партій. Іншою важливою функцією цього звинувачення було припинення будь-яких форм несанкціонованих контактів між радянськими громадянами та іноземцями.

З початку Другої світової війни і до 1953 року звинувачення у «державній зраді» масово застосовувалося до військовослужбовців, взятих у полон, та представників цивільного населення, примусово вивезених за кордон. Спеціальна урядова інструкція посилила міри покарання щодо членів сімей «зрадників». Участь у національному опорі радянській владі (в радянській Україні та прибалтійських республіках) кваліфікувалася як зрада незалежно від того, чи був опір збройним чи ненасильницьким, а також чи мали контакти з іншими країнами.

Лібералізація каральної політики (після смерті Сталіна) привела до фундаментальних змін у використанні цього звинувачення. По-перше, кількість судимих за цим обвинуваченням щороку різко зменшувалася, стаючи в сотні разів меншою. У 1955 році було застосовано масову амністію до засуджених за «підсобництво до окупантів». У 1956 році була прийнята спільна постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів УРСР «Про ліквідацію результатів грубих порушень законності щодо військовополонених та членів їх сімей», а в тому ж році Стаття 54-1, норма, яка була унікальною навіть для сталінської системи правосуддя, була вилучена. Розпочатий процес реабілітації не торкнувся ряду діячів партійної опозиції, членів «буржуазних» партій, лідерів та діяльності національного опору. Крім того, контакти з іноземцями (меншою мірою, ніж раніше), спроби втечі і навіть бажання емігрувати все ще могли призвести до арешту та суду за звинуваченням у «державній зраді» [1, с. 64].

У 1957-1958 рр. розпочався процес реформування особливої частини КК УРСР, а з усього комплексу «особливо небезпечних державних злочинів» найбільше змінилося обвинувачення у «державній зраді». Нове

визначення злочинів було сформульовано в Законі УРСР «Про кримінальну відповідальність за державні злочини» (ст.1). Перш за все, у тексті нової статті прямо введено елемент навмисності дії. До таких дій було додано: «Надання іноземній державі допомоги у здійсненні ворожої діяльності проти СРСР, а також змова з метою захоплення влади», які раніше каралися за іншими пунктами статті 54-1. Покарання залишаються досить жорсткими (включаючи розстріл), однак застосування на практиці цієї статті відтепер, навіть у періоди політичної кризи в УРСР, як складової частини СРСР, залишалося вибіркоким [2]. З 1961 р. формулювання статті 54-1 увійшло до нових Кримінальних кодексів усіх радянських республік (пор. ст. 58 КК УРСР) [1, с. 65].

У період з 1961 по 1966 рр. стаття 62 була основним кримінально-правовим інструментом для переслідування практично всіх проявів дисидентського мислення.

Відповідно до Закону УРСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 усі засуджені за цією статтею були реабілітовані незалежно від того, на яких підставах для пред'явлення обвинувачення, тобто фактично амністовані [1, с. 66].

Отже, кримінальні кодекси УРСР відзначалися непомірною жорстокістю покарання у ранні роки радянської влади і найбільшого розквіту набули в часи сталінізму. У цей час діяло таке правило: була б людина, а стаття знайдеться. Деяке пом'якшення покарання за інакодумство відбулося за часів відлиги. Та все ж до самого розпаду СРСР кримінальний кодекс слугував інструментом, за допомогою якого здійснювалися репресії в національних республіках, а особливо в УРСР. Це знайшло свій вираз у тому, що більше половини усіх політв'язнів колишнього СРСР були засуджені в УРСР.

Література:

1. Бабій Б. М., Усенко І. Б. З досвіду планування законотворчості в перші роки Радянської влади. *Вісник Академії наук Української РСР*, 1986. № 1. С. 63–71.
2. Кримінальний кодекс УРСР. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187222603.pdf> (дата звернення 06.11.2021 р.).
3. Кримінально-процесуальне право УРСР 1960-1980рр. URL: <https://histua.com/knigi/istoriya-derzhavi-i-prava-ukraini-zaruba/kriminalne-ta-kriminalno-procesualne-pravo-ursr-1960-1980> (дата звернення 07.11.2021 р.).
4. Ухач В. З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ДОБИ ПЕРШОЇ УНР І УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Романів Арсен

студент I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

УНР та Українська Держава – державницькі утворення, які виникли в ході Української революції 1917-1921 років. Оскільки конституційне право – це сукупність правових норм, які стосуються прав і свобод громадянина, організації економічної та політичної діяльності держави та її форми, принципи формування центральної та місцевої влади, то дослідження конституційного права першої УНР і Української Держави – це дослідження «каркасу», на якому формувалась державність.

Метою дослідження є порівняльний аналіз конституційного права доби першої УНР і Української Держави.

Конституційне право доби першої УНР включає в себе III і IV Універсали, а також Конституцію УНР (Статут про державний устрій, права і вільності УНР). Два вищезгадані Універсали хоч і виконували конституційні функції, адже регламентували основні сфери діяльності держави, але лише Конституція УНР могла у повній мірі стати основним документом держави.

За часів Гетьманату було проголошено «Грамоту до всього Українського народу» як документ програмного характеру діяльності гетьмана, розроблено «Закони про тимчасовий державний устрій України», що виконували роль тимчасової Конституції для Української держави, а також ряд інших законів конституційного характеру, які регулювали роботу Державного Сенату (вищої судової інстанції), інституту громадянства тощо. Конституційне законодавство доби гетьмана Павла Скоропадського зупинило хаос у країні, налагодило потужний державний механізм, в основі якого закладено сильну владу гетьмана і чітко структуровані органи центрального управління.

III і IV Універсали були конституційними актами, які почали державотворчі процеси в Україні, зокрема, III Універсал проголосив створення Української Народної Республіки, а IV Універсал затвердив, що УНР є «самостійною, ні від кого не залежною, вільною суверенною державою українського народу». III Універсал визначав територію УНР в межах 9 губерній, декларував демократичні принципи, затверджував ряд соціалістичних гасел [3, с. 333-334]. IV Універсал проголошував незалежність УНР та підтверджував вищезгадані соціалістичні положення, які згодом перейшли у закони про громадянство, соціалізацію землі, 8-годинний робочий день та інші.

Конституція УНР, яка була прийнята 29 квітня 1918 року, стала логічним підсумком конституційного процесу, який запустився одразу після проголошення Центральною Радою І Універсалу. Статут про державний устрій, права і вільності УНР містить 83 статті, об'єднані у 8 розділів. Головні положення: УНР – суверенна, самостійна, незалежна держава (стаття 1); народ України – носій суверенного права в УНР (стаття 2); поділ влади на законодавчу, виконавчу і судочинну гілки, де Всенародні збори України – вища законодавча влада (статті 3, 23, статті розділу IV), Рада Народних Міністрів – виконавча влада (стаття 24, статті розділу V), Генеральний суд – судова влада (стаття 25, статті розділу VI); дотримання принципу децентралізації і надання широких повноважень місцевій владі (стаття 5); гарантування прав і свобод громадян УНР (статті розділу II), які можуть бути обмежені відповідно до положень розділу VIII [2; 5, с. 177]. Водночас не було затверджено принцип обрання місцевої влади, не згадано і про державні символи УНР, оскільки передбачалось, що відповідні закони будуть згодом розроблені. Форму правління у Конституції не вказано, але за всіма ознаками це була парламентська республіка.

За часів Гетьманату конституційне право було надзвичайно розвинутим і, найважливіше, - втілено у життя, на відміну від Конституції УНР, прийнятої в день повалення УЦР, чи Універсалів, норми яких в більшості носили декларативний характер, співзвучний з гаслами більшовиків. Роль тимчасової Конституції Української Держави виконували «Закони про тимчасовий державний устрій України», що містили 44 статті, об'єднані у 7 розділах. Головні положення: влада управління належить виключно Гетьману України (стаття 1); Українська Держава керується на твердих основах законів, виданих в установленій черзі, закон набуває обов'язкову силу по всій території держави (розділ «Про закони»), гарантуються головні права і свободи людини (розділи «Про віру», «Права і обов'язки Українських Козаків і Громадян»), на відміну від Конституції УНР, гарантується недоторканність власності (стаття 19) [1]. Цікавим є питання про державний устрій Української Держави за часів Гетьманату. Згідно з «Законом про тимчасовий державний устрій України» і грамотою «До всього українського народу», гетьман об'єднує в собі законодавчу, виконавчу і судочинну владу (розділ «Про гетьманську владу»). Одночасно П. Скоропадський не виключав можливості представницької системи, оскільки «Закони про тимчасовий устрій України» стверджували недвозначно, що вони є зобов'язуючими «тимчасово, до вибрання Сейму» [4, с. 342]. Отже, згідно з таким визначенням, одноосібна влада належала гетьману тимчасово, оскільки в майбутньому мав бути обраний Сейм, який перебрав би законодавчі функції. Встановлення виборного Сейму забезпечило б П.

Скоропадському сильну президентську владу. У мемуарах П. Скоропадського «Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918» немає згадки про монархістські аспірації роду Скоропадських або про наміри гетьмана встановити в Україні гетьманську монархію під час його гетьманування. Навпаки, «Тимчасовий закон про верховне управління державою...», який був затверджений П. Скоропадським, передбачав «вибір нового гетьмана» на випадок смерті попереднього [4, с. 343].

Важливим документом конституційного права доби гетьмана П. Скоропадського є «Закон про заснування Державного Сенату» як вищої судової інстанції. Цей закон скасовував Генеральний Суд, діяльність якого регламентувався статтею «Про Генеральний Суд» «Закону про тимчасовий державний устрій України» і окремим законом. Громадянство Української Держави регулювалось положеннями «Закону про громадянство Української Держави», до якого додавався текст «заприсяжного обіцяння». Згідно з законом всі, хто жив на території Української Держави ставав громадянином і мав право оформити громадянство у Адміністраційному Відділі Окружного Суду за місцем перебування прохача упродовж року, проте були і інші можливості набуття (через натуралізацію при певних умовах, шлюбом іноземки з українським громадянином), заборонялось подвійне громадянство.

Таким чином, конституційне право доби першої УНР і Української Держави мало безліч відмінних рис, які в основному базувались на різній формі правління (класична парламентська республіка УНР і особлива форма правління – гетьманат – Української держави) та ідеологічній складовій (соціалістичні гасла Центральної Ради та ідеологія консерватизму гетьмана Павла Скоропадського). Проте було дещо спільне – і УНР, і Українська Держава гарантували українцям основні права й свободи людини і громадянина. Положення III і IV Універсалів і Конституції УНР не були в повній мірі реалізовані, але визначали вектор розвитку УНР як незалежної держави українського народу під час подій 1917-1918 років. Натомість «Закон про тимчасовий державний устрій України» і інші закони конституційного права часів Гетьманату були імplementовані в життя, забезпечивши розвиток Української Держави як гаранта миру і стабільності в буремні часи Української революції.

Література:

1. Закони про тимчасовий державний устрій України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004300-18#Text>.
2. Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18#Text>.

3. Лазарович М. В. *Історія України: навч. посіб.* 3-тє вид., стер. Київ: Знання, 2013. 685 с.
4. Скоропадський П. П. *Спогади: кінець 1917 – грудень 1918* / пер. з рос. Е. Соловей; упоряд. Ігор Гирич. Київ: Наш формат, 2017. 456 с.
5. Ухач В. З. *Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій)*. Тернопіль: Вектор, 2020. 378 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ В КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Романюк Дмитро

*студент 2 курсу юридичного факультету Західноукраїнського
національного університету*

Діяльність українського національно-визвольного руху залишається ключовою проблемою для вибудовування спільного, україноцентричного погляду на один з найважливіших етапів української історії – ХХ сторіччя, а точніше періоду Другої світової війни та повоєнного періоду.

Заявлена наукова проблематика висвітлена у працях: Н. М. Довганика, Д. В. Веденєєва, І. О. Мамонтова, В. З. Ухача, В. С. Кубіка та інших [7].

Метою дослідження є здійснити аналіз діяльності української повстанської армії (далі - УПА) в рамках радянського законодавства періоду 1942 - 1956 років.

Радянський тоталітарний режим, після Другої світової війни стикнувся з активним рухом опору на заході УРСР, що було зумовлено бажанням українського народу, реалізувати своє право на самовизначення. Враховуючи популярність і боєздатність повстанських підрозділів, радянському керівництву, окрім застосування збройних сил проти УПА, довелося вести й інформаційну війну, яка вже давно стала основою зброєю тоталітарних режимів. Використовуючи пропагандистську машину, сталінське керівництво позиціонувало український національно-визвольний рух як бандитський, паралельно з навішуванням ярликів «буржуазних націоналістів» [1, с. 376].

На цьому сегменті варто сконцентруватися більш детально. Тодішній радянський кримінальний кодекс 1926 року розглядав бандитизм як організацію озброєних банд і напад на громадян, окремі будівлі або знищення інфраструктури [2]. Тобто основним критерієм за яким радянська влада могла кваліфікувати організовану групу людей як банду був метод діяльності. На нашу думку, це суперечлива стаття, адже

подібне специфічне формулювання цієї правової норми дозволяє класифікувати національно-визвольні партизанські рухи як банди.

Сучасні теоретики кримінального права, замість раніше згаданого емоційно забарвленого терміну використовують новий, більш нейтральний та науково-об'єктивний: незаконне збройне формування (далі - НЗФ). На думку професора В. Серватюка та доцента М. Поліщука, НЗФ – це воєнізовані угруповання, що переслідують певні політичні, національно-сепаратистські або кримінальні цілі, озброєні різнотипною зброєю, не мають чіткої структури та єдиного управління, керуються авторитетними, політичними, військовими або кримінальними лідерами, ведуть для досягнення певних цілей озброєну боротьбу з органами державної влади, між собою, а іноді й проти мирного населення [3, с. 132]. На нашу думку, даний термін є більш коректним, адже є велика різниця між бандформуваннями і повстанськими загонами. Перші мають за мету наживу, а другі висувають політичні цілі. У нашому випадку, Українську повстанську армію в окремих класифікаційних аспектах, можна у певній мірі підвести під критерії НЗФ. Проте радянське законодавство часто ототожнювала суто політичні та кримінальні правопорушення, поєднуючи бандитизм і контрреволюцію, бандитизм і націоналізм [2]. Подібні формулювання дають нам право говорити про несправедливу упередженість та ідеологічну заангажованість радянського кримінального законодавства.

Тоталітарність та нерозвиненість радянського карного законодавства активно використовувалося комуністичною елітою, щоб розширювати свої можливості у боротьбі з українським рухом опору і легітимізувати використання репресивно-каральних методів проти симпатиків української незалежності та самих українських повстанців [4, с. 202].

Було би важко охарактеризувати діяльність УПА у світлі радянського законодавства без основного закону СРСР – Конституції 1936 року. На нашу думку, діяльність УПА знаходила свою правову легітимізацію у статті 17 Конституції. Згідно згаданої статті, кожна республіка СРСР мала право на вихід із нього, проте процедура реалізації права на вихід не була прописана на законодавчому рівні до 1990 року [5; 6].

Враховуючи те, що тоталітарність радянського режиму не передбачала створення опозиційних партій, проведення прозорих референдумів, то єдиним можливим способом реалізації права на вихід України із СРСР ставав збройний опір, який і використовувала УПА.

Отже, діяльність Української повстанської армії хоч і підпадала під статтю 56 кримінального кодексу СРСР 1926 року, проте знаходила своє відображення у статті 17 Конституції СРСР. Враховуючи аспекти загальнотеоретичної юриспруденції, які стверджують, що конституційні

норми завжди мають вищу юридичну силу і залишаються чинними навіть у випадку виникнення колізій з іншими кодифікованими нормативно-правовими актами, можна стверджувати, що діяльність УПА була конституційною у рамках радянського законодавства.

Література:

1. Ремарчук Т. Збройна боротьба радянських регулярних військ проти відділів УПА та підпілля ОУН(б) у Львівській області (1944–1950) *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2012. № 22. С. 373-387.
2. Уголовный кодекс РСФСР редакции 1926 года. URL: <https://docs.cntd.ru/document/901757374> (дата звернення 18.09.2021 р.).
3. Серватюк В. М., Поліщук М. М. Структура незаконних збройних формувань та особливості їхньої тактики дій на південному сході України. *Військові науки*. 2015. № 63. С. 131-146.
4. Довганик Н. М. Український національно-визвольний рух у роки Другої світової війни. В кн.: *Українське суспільство на шляху до політичної нації: історія і сучасність: колективна монографія* / Кер. кол. авт. і наук. редак. І.Д. Дудко; МОН України Держав. вищ. навч. закл. «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана», Ін-т історії українського суспільства. Київ: КНЕУ, 2014. С. 202.
5. Конституция (основной закон) Союза Советских Социалистических Республик. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm> (Дата звернення 18.09.2021 р.).
6. Закон СРСР від 03.04.1990 № 1409-І. URL: https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%A1%D0%A0%D0%A1%D0%A0_%D0%B2%D1%96%D0%B4_03.04.1990_%E2%84%96_1409-I (дата звернення 18.09.2021 р.).
7. Ухач В. З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ПІДРОЗДІЛИ ПОЛІЦІЇ У ГАЛИЧИНІ В СКЛАДІ АВСТРІЇ ТА АВСТРО-УГОРЩИНИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Ухач Василь Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Ухач Володимир Васильович

студент 4 курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Ухач Анастасія Васиївна

студентка 4 курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

У другій половині XVIII ст. усі західноукраїнські землі опинилися під владою Австрійської монархії. Загарбавши Галичину, австрійський уряд штучно об'єднав українські та польські землі в один адміністративний так званий Коронний край з центром у м. Львові, встановивши офіційні назви Східної та Західної України [1, с. 272]. Водночас із анексією Галичини Австрія розпочала поширення на територію цього регіону свого адміністративного апарату, в якому вагоме місце посідали правоохоронні органи.

Заявлена наукова тема ставала предметом наукових зацікавлень істориків держави і права – А. Закревського, М. Криштановича, В. Кульчицького. Б. Тищика, В. Ухача та ін. [4].

Поставимо за *мету* охарактеризувати організаційно-правові аспекти формування та функціонування спеціалізованих підрозділів поліції в Галичині в імперії Габсбургів.

Слід наголосити, що Дирекція поліції, як офіційна установа, почала функціонувати з 1784 року. У 1789 році вперше було створено Міністерство поліції, яке очолив граф Й. Перген, і якому підпорядковувалася Дирекція поліції.

Залежно від територіального обсягу повноважень поліція поділялася на державну (володіла усіма засобами, необхідними для безпеки й існування держави з політичної точки зору), крайову (на окремі коронні землі), локальну (місцеву) – на одну чи кілька громад [2].

Поряд із загальними органами поліції у Галичині під владою Австрії та Австро-Угорщини діяли *спеціалізовані підрозділи поліції: поліція безпеки, шляхова, пожежна, санітарна, торгова* (тут і надалі курсив наш

– *Авт.*) тощо [3, с. 143-144]. У 20-х рр. ХІХ ст. львівська Дирекція поліції помітно розширила поле своєї діяльності, а також штат працівників. Серед нових структурних одиниць третього департаменту губернаторства заслуговує на особливу увагу створення та діяльність *служби безпеки*. Новий орган займався внутрішньою безпекою поліцейських підрозділів, контролював їхню роботу. Окрім того, поліцейська служба безпеки губернаторства взяла під особливий контроль діяльність громадських спілок, товариств та гуртків, здійснювали огляди і обшуки приміщень, розшуки та затримання небезпечних політичних злочинців, дезертирів, шпигунів держави. Для забезпечення організаційної роботи служби безпеки у Львові при управі губернаторства діяла дирекція, до якої входило три комісари, протоколіст, канцелярист, десять ревізорів і численний технічний персонал [1, с. 273].

Під впливом суспільних змін у Львові було утворено також *адміністративну поліцію*. У першу чергу, вона стежила за тим, щоб у місті не було виявлено самогубств та хуліганських вчинків. Адміністративна поліція контролювала міські шинки, кав'ярні, будинки заїжджих, готелі, наглядала за виробництвом зброї, криївками жебраків, наглядала за ходом азартних ігор та моральною поведінкою населення. Відповідно до австрійського кримінально-процесуального законодавства розслідування злочинів не належало до прямої компетенції поліції, оскільки слідство було функцією слідчих суддів [1, с. 273].

У Галичині, як і в інших краях Австро-Угорщини функціонувала *судова поліція*, до повноважень якої належало: «... виявлення слідів злочинів і правопорушень; складання проектів слідчих актів, в яких була нагальна потреба; запобігання втечі підозрюваних; проведення (у виняткових випадках без рішення суду) обшуку житлового приміщення; затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину; здійснення окремих слідчих дій: огляд трупа, допит свідків, розсилання «гончих» листів, арешт кореспонденції тощо; виконання доручень слідчого судді чи прокурора» [1, с. 273].

Для забезпечення економічної стабільності в Галицькому краї австрійська влада запровадила *торгову поліцію*. До її компетенції належав нагляд за роздрібною торгівлею та закладами харчування. Серед головних завдань торгової поліції було «... недопущення продажу неякісних і шкідливих продуктів; нагляд за наявністю у належній кількості в торговельних пунктах (крамницях, ринках ярмарках тощо) предметів першої необхідності; запобігання шахрайству та іншим правопорушенням щодо продуктів харчування, освітлення та опалення; нагляд за дотриманням діючих торговельних норм» [1, с. 273]. Правовий статус торгової поліції було визначено Торговельним статутом від 20.12.1859 р. Працівники торгової поліції були зобов'язані забезпечувати громадський

порядок на ринках, а також призначати кожному продавцю його місце для продажу товарів [1, с. 273].

Водна поліція мала на меті врегулювання та безпеку комунікацій на водах. Її пріоритетним завданням було усунення загрози життю та здоров'ю населення внаслідок водних стихійних лих. Запобігаючи затопленням, водна поліція здійснювала превенцію пошкодження майна та нещасних випадків, які могли виникнути у зв'язку з паводками. Коло повноважень цього підрозділу поліції розширювалось під час повеней, оскільки її працівники були зобов'язані виконувати також функції рятувальників. Крім того, водна поліція здійснювала нагляд за риболовлею та іншими водними промислам [1, с. 275].

Ще одним видом поліції в Галичині під владою Австрії та Австро-Угорщини була *польова поліція*, яка запобігала крадіжкам та ушкодженням майна на полях, а також здійснювала провадження у відповідних справах. Її правовий статус було визначено Статутом польової поліції 30.01.1860 року. Працівником польової поліції могла стати особа, яка досягла 20-річного віку та мала незаплямовану репутацію. Оскільки перед початком служби працівники приймали присягу, тому їх називали «польовими присяжними». Стаття 23 Статуту польової поліції 1860 р. надавала польовому присяжному право порушити кримінальну справу за фактом польової шкоди навіть, якщо діяння винного не вважались караними за австрійським кримінальним кодексом. Порушення польової власності відповідно до статті 24 згаданого нормативно-правового акту каралось штрафом від 25 до 40 золотих або арештом до 8 діб [1, с. 275].

Важлива роль у системі правоохоронних органів Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини належала *шляховій поліції*, яка здійснювала нагляд за дотриманням правил дорожнього руху. Відповідно до статті 55 крайового статуту «Про поліцію шляхову на дорогах публічних» від 05 серпня 1907 р. провадження в справах про порушення правил дорожнього руху належало до компетенції органів місцевої поліції, шляхової поліції, а також жандармерії. Кожен затриманий правопорушник був зобов'язаний не чинити опору працівнику дорожньої поліції під загрозою кримінальної відповідальності [1, с. 275].

Згідно зі статтею 59 згаданого статуту органи шляхової поліції мали право накладати штраф на порушників правил дорожнього руху у розмірі від 2 до 50 крон. Коли правопорушник не мав змоги сплатити штраф, він підлягав арешту на строк до 8 днів. Відповідно до статті 62 згаданого статуту на шляхову поліцію покладалась функція оцінки шкоди, заподіяної порушенням правил дорожнього руху [1, с. 275].

В органах поліції Галичини під владою Австрії та Австро-Угорщини формувались підрозділи, які були наділені спеціальними повноваженнями

нагляду щодо дотримання законодавства про охорону здоров'я - *санітарна поліція*. У галузі охорони здоров'я поліція була наділена наступними повноваженнями: нагляд за якістю харчової продукції; нагляд за діяльністю лікарів і акушерів; нагляд за аптекарями та власниками складів медикаментів; нагляд за дотриманням правових норм щодо протидії епідеміям та епізоотіям; нагляд за дотриманням вимог охорони праці на фабриках клею та інших шкідливих і небезпечних виробництвах; нагляд за продажем отрут та інших небезпечних хімічних речовин [1, с. 275].

Таким чином, плюралізм напрямів розвитку суспільних відносин в Галичині протягом 1772–1918 рр. зумовив багатоманітність нормативно-правової бази та розгалуженість адміністративного апарату. Тому австрійська влада не могла обмежитись одним вектором діяльності поліції, застосувавши принцип спеціалізації в побудові системи її органів. Це проявлялось в утворенні та функціонуванні спеціалізованих підрозділів поліції (шляхова, військова, торгова поліція та ін.) на території Галичини [1, с. 276]. Наведена особливість правового інституту поліції мала як позитивні, так і негативні наслідки. Позитив застосування принципу спеціалізації у правоохоронній системі полягав у високому рівні забезпечення правопорядку та стану законності в краї. Негативні наслідки виражались, насамперед, у діяльності політичної поліції, що перешкоджала реалізації демократичних принципів, задекларованих в австрійському законодавстві.

Література:

1. Закревський А. Є. Правовий статус спеціалізованих підрозділів поліції у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 РР.). *Форум права*. 2011. № 4. С. 272-276.
2. Криштанович М. Державно-правові засади діяльності політичної поліції на українських землях монархії Габсбургів (кін. XVIII – XIX ст.). *«Демократичне врядування»*. Науковий вісник. 2009. Вип. 4.
3. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. *Історія держави і права України*. Київ : Атіка, 2006. С. 143-144.
4. Ухач В. З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.

ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЗА ЗВИЧАЄВИМ КОЗАЦЬКИМ ПРАВОМ

Хоцька Ангеліна

студентка 1 курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Проблема цивільних правовідносин завжди була актуальною для людей. Земельне питання виникло одночасно із появою перших людей. Козаки- вільні люди, які за твердженнями багатьох істориків не орієнтувались на статки, а прагнули волі та свободи для своєї держави. Але чи в дійсності їм не були важливими гроші та земля?

Заявленій науковій темі присвятили власні наукові розвідки ряд науковців

Метою дослідження є аналіз та вдосконалене і поглиблене вивчення цивільних правовідносин за звичаєвим козацьким правом.

Правовий звичай – це право що склалося історично, у результаті багаторазового повторення людьми певних дій. Тобто люди посилались не на нормативно закріпленій акт, а на звичку своєї поведінки та минулих поколінь [5, с. 132].

Українським звичаєвим правом можна вважати систему звичаєво-правових норм (правових звичаїв) та інститутів, які мали (або ж мають) юридичну чинність на українських землях внаслідок їх визнання як правових українським народом і дотримання, виконання чи використання протягом тривалого проміжку часу. Як і кожне право, діюче в суспільстві, українське звичаєве право мало подвійну природу – спеціально-юридичну та загальносоціальну [2, с. 46-47].

Добре відомо, що козаки змогли сформувати свою державу і їм потрібно було вигадати методи регулювання відносин між людьми. В умовах постійної зовнішньої загрози Запорізька Січ ставила у першу чергу собі за мету пошуки компромісу між людьми та взаєморозуміння. Саме у цьому на допомогу прийшла особлива система звичаєво-правових норм, відома, як козацьке право.

В основі козацького права були «стародавні звичаї, словесне право та здоровий глузд» [3, с. 78]. У рішеннях кошового суду Запорозької Січі майже не було посилань на закон, оскільки абсолютна більшість справ вирішувалась на підставі норм звичаєвого козацького права. Ці норми регулювали не лише цивільні, кримінальні та процесуальні правовідносини, але й визначали військово-адміністративний устрій, правила ведення війни тощо [4, с. 29].

Цікавим у козаків було право займанщини, яке базувалося на звичаєвому праві з якого і відокремилось цивільне право. Відповідно до цього цивільного права на базі звичаю, козаки мали можливість самостійно обирати ті землі, які їм більше подобались. Проте земля на

праві займанщини належала лише козацтву і вся вона вважалась власність Війська Запорозького [1, с. 78].

Звичайно, кожна людина хоче собі кращі території. Ті, які багаті тваринним світом та мають родючі землі. У запорожців існували дві категорії земель, які мали різний правовий статус: до першої належали мисливські та рибальські угіддя, сіножаті, пасовища (підлягали перерозподілу); до другої належали вільні землі, якими, за дозволом Коша, міг довільно володіти і користуватися кожен бажаючий із козаків і посполитих [6].

Запорозьким козакам були відомі різноманітні види цивільних договорів: купівлі-продажу, міни, дарування, позики, підряду, особистого найму, найму майна, постачання тощо [7].

Особливістю цих договорів було те, що майже всі вони були в усному вигляді. Вкрай рідко все це оформлялось писемно, оскільки козаки не бачили у цьому сенсу.

Договір дарування. Відповідно мова іде про те, що одна особа дарувала щось іншій. Цей вид цивільних правовідносин був досить поширеним у козацькому суспільстві. В особливості виділялось дарування козакові за певні військові заслуги Кошовим. Але також і звичайні козаки могли дарувати щось Кошовому або ж Військові Запорізькому в цілому [8, с. 260].

Особливістю договору позики було те, що він на відміну від багатьох інших укладався письмово. Вексель - боргова розписка, зберігалась у першої особи (кредитора) до того моменту, поки другий (боржник) не віддасть борг, кредит.

Найпоширенішими були позики грошей. Серед старшини і заможних козаків було чимало лихварів. В архівних документах зустрічається багато боргових розписок, що стосуються позики грошей. Так, у векселі путивльського крамаря Іллі Макарова від 6 серпня 1768 р. записано, що він взяв у борг у козака Щербинівського куреня Степана Гуслистого 53 крб. Цього ж року мешканець м. Зінькова Гадяцького полку Степан Калатура позичив 166 крб козакові Канівського куреня Хомі Сліпому [6, с. 2, 5, 11].

В. Голобуцький стверджував, що «позики давалися під дуже високі проценти» [7]. Але ж це суперечило нормам козацького звичаєвого права, на якому і базувались дані цивільні правовідносини. Відповідно до цих норм, козаки не мали права брати великі проценти, оскільки це суперечило б їхньому світогляду, рівності та справедливості усіх людей Запорізької Держави. Хоча з іншої сторони, ці свідчення ми можемо розглядати, як привід стверджувати про те, що козацьке суспільство XVI – XVII мало більш виражені погляди рівності, а наступні покоління вже почали орієнтуватись на розвиток приватної власності, пошуки збагачення.

Можемо стверджувати, що для козацького права проценти за позику були нехарактерні, вони встановлювалися на підставі «прийшлих» цивільно-правових норм.

Таким чином, правові звичаї мають свої особливості, вони не закріплені актами цивільного законодавства, але зберігаються у свідомості людства. Головним регулятором таких правових відносин є людська совість та звичка, вірність звичаям і традиціям. Цивільні правовідносини мають велику звичаєву базу. Вони змінювались із розвитком суспільства, за козацької доби цивільні правовідносини за звичаєвим козацьким правом були дуже поширені та актуальні. Формалізація звичаїв відбувається шляхом тлумачення міжнародних торгових термінів, уніфікації правил та звичаїв, неофіційної систематизації звичок, які можуть набувати правового значення за умови посилання на них учасників договірних відносин. За козацької доби найбільш поширеними були земельні питання (обрання землі, спадок і т. д.), грошові (купівля-продаж, дарування, взяття позики). Більшість із цих відносин не задокументовувались писемно, а лише усно. Завжди писемно задокументовувався «кредитний» договір, який мав свої особливості та обов'язки для обох сторін. Цивільні правовідносини на звичаєвому козацькому праві були досить досконаліми, хоч і юридично (у письмовій формі) не закріплені.

Література:

1. Бедрій М. Система українського звичаєвого права: історико-правовий аспект. *Вісник Львів. ун-ту. Сер. юрид.* 2011. Вип. 54. С. 45-51.
2. Грозовський І. Козацьке право. *Право України.* 1997. № 6. С. 76-80.
3. Ткач А. П. *Історія кодифікації дореволюційного права України.* К., 1968.
4. *Українське цивільне право Навчальні матеріали онлайн.* URL: info(at)pidru4niki.com (дата звернення 07.11.2021 р.).
5. Ухач В. З. *Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій).* Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.
6. Грозовський І. М. Договори дарування та позики у звичаєвому праві запорозьких козаків. *Право України.* 2019. 2019. № 2 (64). С. 45-63.
7. Яворницький Д. І. *Історія запорозьких козаків : у 3-х т.* Київ: Наук. думка, 1990. Т. 1. 596 с.
8. Ухач В. З. Звичаєве право запорозьких козаків: особливості формування, характерні риси. *Мат-ли I міжнар наук конф. «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку»* 24 лютого 2011 р. Київ: НАУ, 2011. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/18712> (дата звернення 10.11.2021 р.).

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Василевська Анастасія Володимирівна
студентка першого курсу Західноукраїнського національного
університету та Українського католицького університету

Проблема ідентичності у сучасному світі надзвичайно складна, побудована на суперечностях етнічних, культурно-гуманістичних та соціально-політичних відносин. М. Кастельс у образній науковій формі називає глобалізацію та ідентичність двома символами сучасності, силами, що структурують щойно народжуваний новий світ [4., с.14]. Це твердження вдало характеризує, з одного боку, суть сучасних перспектив глобалізаційних процесів, а з іншого, зміст і направленість конструювання свідомої національної ідентичності держав. Загалом ідентичність у науковій літературі представлена як багатозначний життєвий і загальнонауковий термін, що виражає ідею постійності, тотожності, спадкоємності індивіда і його самосвідомості. Етнічна ідентичність, синонім до тожсамості [6], є нічим іншим як національна самосвідомість [3], тобто усвідомлення своєї етнічної приналежності, потреби й безпеки у межах визначеної громади, на певній території та у правовому статусі.

Заявлена наукова тема ставала предметом наукових зацікавлень таким вчених як: О. Бойка, М. Гримича, Б. Козловського, В. Ухача та ін. [7].

У період Української революції питання національної ідентичності стояло якнайгостріше, оскільки у вирі тогочасних геополітичних процесів, зокрема: загального світового соціального напруження, претензій наймогутніших держав одна до одної практично у всіх сферах існування, намірів безслідно знищити головних конкурентів, боротьби за гегемонію в світі, наявності двох ворогуючих військово-політичних блоків (Антанти та Троїстого союзу), а також гонки озброєнь пересічній людині практично неможливо було зрозуміти подальший вектор розвитку своєї країни та усвідомити те, яким буде її завтра.

Особливістю цього періоду в нашій історії є те, що саме у такий непростий час українці замислились про власне самовизначення та реалізували спробу національно-визвольної боротьби за відновлення своєї державності.

Безпосереднім приводом до початку Української революції 1917-1921 рр. стала Лютнева революція у Росії та повалення там самодержавства [5]. Українська Центральна Рада (далі – УЦР), отримавши мандат довіри від українського народу почала самостійно проводити державницьку політику на теренах України, результатом чого стало проголошення В. Винниченком документу під назвою «Універсал Української Центральної Ради до українського народу в Україні й поза нею суцього» (23.06.1917 р.). Саме ця подія поклала початок українському національному будівництву, однак у результаті усіх державних трансформацій утримати та розбудувати власну Державу не вдалося.

Водночас важливо зазначити, що Українська революція, яку справедливо можна вважати перлиною самосвідомості та ідентичності українського народу, завершилася неоднозначно через певні *прорахунки* Центральної Ради (ЦР):

1) небажання УЦР створити регулярну українську армію, вважаючи, що її створення викличе невдоволення Росії і як наслідок призведе до війни; 2) Рада недооцінила можливості більшовиків; 3) УЦР не вирішила аграрного питання [8]; 4) прихильність УЦР до соціалістичних ідей (соціалістичне суспільство, загальнодержавна власність); 5) відсутність політичного досвіду; 6) нездатність керівників УЦР налагодити систему державного управління; 7) втрата УЦР соціальної опори, втома і зневіра населення, прагнення авторитарного керівництва; 8) неспроможність УНР виконувати зобов'язання з постачання до Німеччини продовольства, що призвело до втручання німецького командування у внутрішні справи УНР тощо.

Прорахунки найчастіше були зумовлені не зовнішніми чи внутрішніми чинниками впливу, а загальною недосвідченістю у веденні державних справ. Водночас, важливо зазначити й на наявність досягнень, представницького органу - абсолютно недосвідченої Центральної Ради, у розбудові держави. Саме здобутки дійсно гідні неабиякої уваги, адже у такий складний період створювати державність на виключно демократичних засадах, із цілковитою консолідацією народу із владою, є непересічним, феноменальним явищем, якому немає аналогів у історії й до сьогодні. Проте феноменальність революції полягає не лише у консолідації, а й у інших ознаках: побудова державного утворення на демократичних засадах у період Першої Світової війни; цілковита етнічна, політична, соціальна консолідація суспільства як основа державного будівництва (початок революції); радикальність системних заходів та державотворчих підходів; відмінності у баченні подальшого майбутнього України; різноманітність у впровадженні заходів культурно-мистецької та релігійної політики. Зазначені властивості стали ознаками, які дозволяють назвати етап становлення української державності у період Української

революції 1917 – 1921 років одним із найплутаніших в історії нашої Батьківщини та окреслити його феноменальним явищем історії світу.

Таким чином, консолідація усіх патріотичних урядів під однією спільною метою дала результат і не дозволила іншим державам перетворити нас на свою колонію. Позаяк поміркованість Центральної Ради УНР, порядок, але надмірний контроль Гетьмана, Директорія, яка паралельно із веденням внутрішньої політики боролась із перманентним дестабілізуючим зовнішнім впливом та демократичність Ради Державних Секретарів ЗУНР були націлені на здобуття спільної ідеї, це є феноменальним явищем Української історії. Відтак, за результатами проведеного нами дослідження, вважаємо, що феномен Української революції 1917-1921 рр. полягає у поєднанні етнічної, політичної та соціальної консолідації у процесі збереження української державності й відтворення національної ідентичності, детермінованими, деструктивними чинниками державотворення.

Література:

1. Бойко О. Д. *Директорія у боротьбі за владу: хід протигетьманського повстання, фактори перемоги*. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28212/07-Bouko.pdf?sequence=1> (дата звернення 11.10.2021 р.).
2. Бойко О. *Історія України: підручник*. Київ: ВЦ «Академія», 2018. 720 с.
3. Гримич М. *Ідентичність, етнічність, етнічна ідентичність: терміни та поняття (на матеріалах сучасної північноамериканської науки)*. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Hrymych_Maryna/Identychnist_etchnist_etchna_identychnist_terminy_ta_poniattia.pdf (дата звернення 29.10.2021 р.).
4. Кастельс М. *Информационная эпоха: экономика, общество и культура*. Москва: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
5. Козловський Б. *Як Лютнева революція в Росії вплинула на долю України: розповідають історики Львівської політехніки*. URL: <https://lpnu.ua/news/2017/yak-lyutneva-revoluciya-v-rosiyi-vplynula-na-dolyu-ukrayiny-rozprovidayut-istoryku> (дата звернення 2.11.2021 р.).
6. Шевченко Т. *І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє*. Київ: Дніпро, 1984. 351 с.
7. Ухач В. З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.
8. Ухач В. Земельне питання в державотворчій діяльності українських урядів 1917-1920 років: компаративістський підхід. «Події української національно-демократичної революції крізь призму світогляду людини III тисячоліття»: Зб. мат-лів Всеукр. наук.-практ. конф., приуроч. до 100-чя проголошення III Універсалу Української Центральної Ради, м. Тернопіль, 21 листопада 2017 р. Тернопіль: Тернопільська обласна адміністрація,

Тернопільська обласна рада, Державний архів Тернопільської області... [та ін.], 2017. С. 52-57.

ДІЯЛЬНІСТЬ УПА В КОНТЕКСТІ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Ткач Тетяна

*студентка першого курсу Західноукраїнського національного
університету*

Зважаючи на те, що території України протягом багатьох років були підвладні радянській Росії, ставали жертвою пропаганди, станом на сьогоднішній день існує надзвичайно багато міфів щодо боротьби Української повстанської армії (далі - УПА).

Заявлена наукова проблематика ставала предметом вивчення науковців як Д. Веденєєва, О. Лисенка, В. Ухача та ін. [5].

Метою дослідження є вивчення періоду діяльності УПА з огляду на норми міжнародного гуманітарного права.

УПА почала формуватися як організована військова сила навесні-влітку 1943 р. Згідно з документами, усними свідченнями, працями дослідників, можемо зробити висновок, УПА було цілком організованою військовою силою. Повстанці мали власні статuti, що регулювали їхню діяльність, чітку організацію і визначений командний склад, систему навчань і постачання. Вони відкрито заявляли, що не збираються миритися з режимом окупантів і мають достатньо військової сили щоб боротися з ним. Це дало повстанцям сильну підтримку з боку населення. Після 1948 року було введено поняття субординації в УПА, з'явилися проекти форми одягу для вояків, військові звання, знаки розрізнення, а також систему нагород. Варто згадати також про створення системи судочинства і кодексів покарань, у тому числі за злочини проти цивільного населення.

Нормативні та директивні документи ООН та УПА постійно підкреслювали важливість дотримання толерантного ставлення до населення та військовополонених, підтримання законності у діях повстанців. Матеріали досліджень свідчать про те, що УПА формувалось як зародок регулярного війська. Організація мала чітку мету - досягнення суверенітету, а згодом незалежності України [2, с. 1-4]

Від самого виникнення ООН в 1929 р. головним постулатом її програмних документів виступала ідея відродження незалежної української держави, а радикальні зміни програмних настанов ООН(Б) у серпні 1943 р. засвідчили про її намір будувати суверенну, демократичну,

соціально-орієнтовану державу із забезпеченням широких громадських прав без огляду на національність людини [7, с. 33].

Важливо згадати, що повстанська армія вела активну боротьбу з нацистськими загарбниками. З боку радянського управління були пропозиції щодо нейтралітету і спільної боротьби проти нацистів.

Згідно з п.16 ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», вояки УПА, що брали участь у бойових діях проти нацистів, не скоїли військових злочинів і реабілітовані відповідно до чинного законодавства, визнаються учасниками бойових дій.

Можна лише погодитися зі словами з листа до Президії Верховної Ради СРСР (10 липня 1971 р.) колишнього керівника підпільного «Українського червоного хреста» Галини Дідик, що без масової підтримки «при насиченні Західної України регулярними і спеціальними військами кількарічний спротив був би неможливий. Це не був виступ проти радянської влади і соціалізму, а насамперед всенародна боротьба проти окупації і терору» [1].

Слід підкреслити, що сутність та методи політичного курсу компартійного керівництва, апробовані на решті населення Радянського Союзу, не зазнали істотних змін і поширилися на звільнені землі Західної України.

Свідчення керівників націоналістичного руху не раз підкреслювали що саме масові вбивства галичан зробили їх переконаними противниками режиму. Отже саме через методи, за допомогою яких проводилась радянська західної України, була піднята повстанська боротьба [1].

У міжнародному праві йдеться про те, що за народами залишається право на спротив у разі порушення їхніх прав. Відповідно до Загальної Декларації прав людини від 10 грудня 1948 року, народи мають право вдаватися «до повстання проти тиранії і гноблення як до останнього засобу».

Для дотримання норм міжнародного гуманітарного права важливим є принцип правомірності, тому варто розглянути його стосовно західних територій країни. Співвідношення втрат постійно збільшувалося на користь радянської сторони. Якщо у червні 1946 р. воно приблизно дорівнювало 1:2,5, то у 1950 р. у ході операцій було знищено 1582 підпільники, а Внутрішні війська втратили вбитими 86 осіб (159 поранено). Отже, співвідношення безповоротних втрат становило 1:18,3 [1].

Через специфіку боротьби повстанців і особливості регіону [3, с. 1-10], радянські війська були малоефективними. А через напруженість ситуації навчання для них не проводились, часто їхні дії не відповідали

ситуації, що згодом призвело до того, що станом на 1949 рік лише близько 4 тисяч операцій, з понад 50 тисяч проведених, були успішними.

Можна констатувати, що характерною рисою збройного конфлікту в Західній Україні було широке порушення норм МГП обома його сторонами.

Після кількох років кровопролитної боротьби підпільники втратили майже всю підтримку населення, цьому також сприяло проведення репресій [3]. Спочатку ввели добровільні внески на бойовий фонд (бофони), які згодом стали примусовими і збільшились у розмірі. Ще одним порушенням норм гуманітарного права стало створення спецбоївок, що діяли під видом радянських військових [6, с. 36]. Численні порушення скоювали силові структури СРСР. Хоч більшість правопорушників і «вичистили» з органів влади, але до відповідальності їх не притягнули.

Радянська сторона фактично вдалася до застосування небезпечних для життя хімічних речовин (спецзасобів). До таких речовин належала наприклад «Нептун-47» з паралітичною дією, що додавалась у рідку їжу чи напої, а також газ «Нептун-22». До військових дій залучалось цивільне населення, що згодом призвело до зростання втрат, через його необізнаність.

Як ще один спосіб підкорення повстанців можна розглядати операції «Вісла» та «Захід», спрямовані на зниження рівня підтримки з боку населення. Цьому сприяли і публічні страти. Очевидно що усі ці дії є далекими від норм МГП [1].

Таким чином, у період повстанської боротьби норми міжнародного гуманітарного права неодноразово порушувались. Варто згадати лише публічні страти, приниження гідності, репресивні дії та багато іншого. Хоча міжнародне гуманітарне право зазвичай порушувалось радянською стороною боротьби, як реакція на її неправомірні дії виникали такі порушення і з боку повстанців. Загалом таких порушень було дуже багато з обох сторін.

Література:

1. Веденєєв Д. *УПА у світлі норм міжнародного гуманітарного права*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2012/10/13/96716/> (дата звернення 07.11.2021 р.).
2. *Листівка УПА «Брати червоноармійці - українці!»* URL: <http://old.avr.org.ua/index.php/viewDoc/15655/> (дата звернення 06.11.2021 р.).
3. *Підручник військової топографії для УПА*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/artefacts/2011/03/25/33244/> (дата звернення 07.11.2021 р.).

4. Шкляр В. *Чорний Ворон*. Харків: КСД, 2019. 324 с.
5. Ухач В. З. *Історія держави і права України (конспекти лекції): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.
6. Ухач В. З. Український визвольний рух 1940–1950-х років: інституціалізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1 (17) 2019. С. 35-42.
7. Ухач В. З. Питання державності в ідеологічних концепціях і програмних документах українських націоналістів (30-40 рр. ХХ ст.). *Актуальні проблеми правознавства. Збірник наукових праць ЮФ ТНЕУ*. 2016. Випуск 1. С. 32-37.

ПРИВАТИЗАЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИКИ «ТЕТЧЕРИЗМУ»

Матюшенко Інна Володимирівна

*магістр ННІ ІПМВ, Сумський державний педагогічний університет імені
А.С.Макаренка*

Поняття «тетчеризм» позначає консервативну політику Великої Британії на чолі з прем'єр-міністеркою Маргарет Тетчер у 1979–1990 рр. [1, с. 135]. На момент приходу до влади М. Тетчер, економіка Великобританії знаходилася у стагнуючому стані, мала високий рівень інфляції та потребувала реформування. Для виведення країни із кризи уряд М. Тетчер розробив пакет реформ відповідно до концепції «шокової терапії», що передбачало радикальні та миттєві зміни, які мали «перезапустити» й «оздоровити» економіку [3, с. 315], але в той же час невідворотно призводили до шокового стану суспільства.

Радикальна політика уряду М. Тетчер призвела Великобританію то страйків та масового невдоволення населення, однак в економіці спостерігалися швидкі позитивні економічні зміни. Наприкінці 1980-х рр. інфляція у Великобританії знизилася до 3% на рік (порівняно з 16% у 1980 р.), а до середини 1980-х рр. середні темпи економічного зростання Великої Британії відповідали темпам розвинутих країн, зросла продуктивність праці, підвищувався рівень життя населення, а Лондон закріпив за собою статус одного із фінансових центрів світу [2, с. 245].

Такий успіх політики «тетчеризму» привертає до цього політико-економічного феномену увагу багатьох вчених та спонукає країни світу, що розвиваються, наслідувати практики, реалізовані урядом М. Тетчер. Загалом, політика уряду М. Тетчер мала кілька напрямів: економіка та оподаткування, приватизація, боротьба із профспілками.

Приватизація склала значний відсоток від загального успіху стратегії «тетчеризму», тому звернемо увагу на особливості її реалізації урядом М. Тетчер. Загалом, приватизація є роздержавленням власності та виступає одним із методів державного управління у процесі здійснення адміністративно-правового впливу на економічну систему. Унаслідок запровадження приватизації ресурси можуть зосередитися і вплинути на розвиток базових галузей, паралельно створивши умови, за яких відбудеться швидка окупність засобів, мобільність виробництва [5, с. 125]. Ця стратегія була доречною в умовах Великобританії кінця 1970-х рр., коли свого піку досягли неефективність державних підприємств, низька

продуктивність праці на них, висока капіталомісткість та низька прибутковість.

Уряд М. Тетчер розробив чітку стратегію приватизації, виокремивши у якості її мети не тільки підвищення ефективності підприємств, але й скорочення державних витрат на них. Це, в результаті, дозволило ліквідувати державний дефіцит, надати ширші права підприємствам, послабити роль та вплив профспілок, розширити коло індивідуальних акціонерів [1, с. 135].

Британська прем'єр-міністерка та її однодумці обрали курс приватизації, який полягав у продажу державних підприємств, відкинувши ще один, альтернативний шлях проведення приватизації – безкоштовну роздачу акцій робітникам компаній. На думку М. Тетчер, такий підхід не є ефективним, адже «цінується лише те, що важко дістається» [4, с. 400]. Окрім того, метою політики «тетчеризму» було також і насичення бюджету країни, перерозподіл витрат, які пізніше направлялися у галузі, що дозволили країні розвинути швидкі темпи розвитку. Всього продаж державних промислових підприємств у приватні руки приніс до бюджету Великобританії близько £30 мільярдів, крім того, розпродавалися муніципальні споруди, які принесли до бюджету ще додаткові £18 мільярдів [6].

Приватизація як елемент політики «тетчеризму» реалізувалася у Великобританії у 1980-ті рр. у кілька етапів: 1) період «малої приватизації»: з 1979 р. по літо 1984 р. здійснювався продаж невеликих за розмірами підприємств конкурентоздатних галузей, оскільки уряд прагнув зменшити потреби державного сектору в позиках; 2) з літа 1984 р. по осінь 1987 р. процес приватизації полягав, передусім, у прагненні розширити коло власників акцій. Для цього консервативний уряд продавав великі компанії; 3) з 1987 р. розпочався процес розпродажу галузей комунального господарства [4, с. 400].

Отримані у результаті успішно проведеної приватизації кошти уряд Великобританії направив на підтримку таких галузей, як машинобудування, переробна промисловість, що дозволило стрімко збільшити обсяг виробництва ВВП. Багато вчених, які досліджують феномен політики «тетчеризму» [1; 4; 5], вважають, що саме приватизація стала тим ключовим її елементом, який найбільше змінив британську економіку. За прикладом Великобританії більше 100 інших країн світу також приватизували тисячі державних підприємств. Особливо активно приватизацію проводили Франція, Нова Зеландія та Канада. Пізніше цю ж стратегію застосували Латинська Америка, Чилі, Мексика і Панама, а згодом і Східна Європа [6]. Як зазначила у своїй автобіографії сама М. Тетчер, приватизація мала вирішальне значення для «ліквідації

руйнівних наслідків соціалізму» і «відвоювання території для свободи» у Великобританії ХХ ст.

Література:

1. Коваль К. І. Особливості економічних реформ епохи тетчеризму. Історіосфера. Одеса, 2018. С. 135-138.
2. Корнійчук Л. Я., Татаренко Н. О., Поручник А. М. Історія економічних учень: Підручник. Київ: КНЕУ, 1999. 564 с.
3. Кравчук Ю. Б. Основы экономической теории: Учебное пособие. Харьков: ХНУВД, 2014. 341 с.
4. Пунько, В. М. Соціальна політика уряду Маргарет Тетчер: історіографія проблеми. Наукові записки ВДПУ ім. М.М. Коцюбинського. Серія: Історія. 2017. Вип. 25. С. 397-403.
5. Тронько О. Адміністративно-правове регулювання в галузі економіки. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 5. С. 124–127.
6. Edwards Ch. Thatcher's golden legacy of privatisation. 2017. URL: <https://capx.co/thatchers-golden-legacy-of-privatisation/>

Науковий керівник: Михтуненко Вікторія Вікторівна, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та МНІД, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ МІЖ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Цап Ірина Ярославівна

студентка 4 курсу, Львівський національний університет ім. Івана Франка

Ще з 90-их років Азербайджанська Республіка та Європейський Союз перебувають у тісних взаємовідносинах. На даний момент Азербайджан є частиною Європейської політики сусідства, політики Східного партнерства, а також є членом Ради Європи. Їхня співпраця проявляється у багатьох сферах та має позитивні наслідки для економік обох країн. Зокрема, ЄС є найбільшим іноземним інвестором Азербайджану, на нього припадає також значна частка експорту та імпорту. У свою чергу, Азербайджанська Республіка є одним із найважливіших партнерів для ЄС в енергетичній сфері, оскільки відіграє ключову роль у постачанні ресурсів з регіону Каспійського басейну на європейські ринки.

Правову базу для заснування таких міцних стосунків становила Угода про партнерство та співробітництво, підписана обома сторонами в 1999 році. Цей документ передбачає, що між двома сторонами у рамках їх співпраці буде посилюватися торгівля, збільшуватимуться інвестиції, відбуватиметься зближення економіки та культури.

За усі ці роки після підписання вищезгаданої угоди як внутрішня, так і зовнішньополітична ситуація Азербайджанської Республіки значно покращилася.

У першу чергу, зросла економіка. Відбулося зближення законодавства Азербайджану із міжнародними та європейськими нормами та стандартами, що позитивно відобразилося на торгівлі між двома сторонами. Також Європейський Союз підтримує представників малого та середнього бізнесу в Республіці, надаючи їм допомогу при виході на європейські ринки (зокрема, в рамках ініціативи під назвою EU4Business), фінансування, а також можливості для підвищення кваліфікації.

Також покращилася якість управління всередині Азербайджану. Тут доречно, на мою думку, буде згадати про платформу під назвою Twinning – майданчик для співпраці між європейськими та азербайджанськими міністерствами та державними установами. За останні 10 років завдяки цій платформі та досвіду своїх європейських колег влада Азербайджану реалізувала понад 50 проектів стосовно покращення системи державного управління. Більше того, була проведена реформа правоохоронної системи, основними цілями якої були підтримка принципу мирного вирішення конфліктів, співпраця у протидії корупції та надання рівних прав на правовий захист усім громадянам та підприємствам.

Варто зазначити й те, що ЄС продовжує наголошувати на важливості захисту прав людини та створення громадянського суспільства. Особливо це важливо в рамках конфлікту між Азербайджаном та Вірменією через Нагірний Карабах, загострення якого припало на літо 2021 року.

Обидві сторони заявили про обстріли на спільному кордоні, у відповідь на що Європейський Союз закликав як Азербайджан, так і Вірменію, утриматися від подальшої ескалації конфлікту, наголошуючи на необхідності захищати права та безпеку мирного населення та вирішувати суперечки дипломатичним шляхом. Одним з найважливіших кроків для забезпечення миру в цьому регіоні є програма Європейського партнерства для мирного врегулювання конфлікту навколо Нагірного Карабаху, що є реалізована безпосередньо Європейським Союзом.

Повертаючись до переваг європейсько-азербайджанського співробітництва, варто сказати, що позитивні наслідки від співпраці з ЄС відчули на собі й самі азербайджанці. У 2014 році між ЄС та Азербайджанською Республікою була укладена угода про спрощення візового режиму між цими двома сторонами. Тепер отримати

короткострокові візи для громадян Азербайджану стало в рази простіше та дешевше. Також це стало гарною перевагою для студентів. Враховуючи те, що в рамках програми Erasmus+ візи їм видаються безкоштовно, вони отримали можливість навчатися та безпосередньо викладати у більше ніж десяти різних країнах Європи.

Велику увагу ЄС приділяє також і навчання та підвищенню кваліфікації працівників Азербайджану, щоб вони не лише відповідали потребам національних роботодавців, але й були конкурентоспроможними на європейському ринку також.

У додаток, як уже згадувалося, Азербайджан є одним із найважливіших партнерів ЄС в енергетичній сфері. Станом на сьогодні, він забезпечує близько 5% від загального попиту на нафту в усьому Європейському Союзі. Більше того, у 2016 році Європейський Союз реалізував ще одну програму під назвою EU4Energy, учасником якої є і Азербайджан. Її метою є підтримка та допомога країнам у реалізації стратегічних цілей у сфері енергетичної політики.

6 жовтня 2021 року президент Азербайджанської Республіки Ільхам Алієв заявив, що у наступні роки постачання газу та нафти до Європи зростуть. Таким чином Азербайджан прагне збільшити кількість держав-споживачів свого газу. Станом на сьогодні Азербайджан доставляє блакитне паливо в Європу Південним коридором потужністю 16 млрд. кубометрів на рік, 10 млрд. кубометрів з яких призначено для Європи, а 6 - для Туреччини.

Проте, ні Європейський Союз, ні Азербайджанська Республіка не збираються зупинитися на досягнутому. Нещодавно обидві сторони заявили, що наблизилися до підписання нових стратегічно важливих двосторонніх угод, що мають на меті окреслити європейсько-азербайджанське співробітництво на наступні декілька років. За словами президента Європейської Ради Дональда Туска, ці угоди сприятимуть ще більшому поглибленню як ділових, так і культурних взаємовідносин між двома країнами.

Не оминув Туск без уваги і ситуацію, що склалася навколо Нагірного Карабаху. На його думку, єдиним способом вирішення цього конфлікту є його політичне врегулювання із врахуванням відповідних міжнародних норм та принципів.

Отже, враховуючи усе вищесказане, взаємини між Європейським Союзом та Азербайджанською Республікою досить міцні і, що важливо, вони постійно розвиваються. Єдине, що дестабілізує як двосторонні відносини, так і мирну ситуацію в регіоні, це відновлення військових дій в Нагірному Карабасі. Але в рамках цього Європейський Союз робить усе можливе, щоб сприяти врегулюванню цього збройного конфлікту виключно мирними способами.

Література:

1. Єлизавета Фоміна: Вірменія та Азербайджан повідомляють про стрілянину на кордоні [Електронний ресурс] // DW. – 2021. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/uk/virmeniia-ta-azerbaidzhan-providomliaiut-pro-strilianynu-na-kordoni/a-58666336>
2. Azerbaijan 2021. Energy Policy Review// International Energy Agency. Co-funded by the European Union – 2021. – P. 21-22.
3. EU4Business. Connecting companies [Електронний ресурс] // EU4Business – Режим доступу до ресурсу: <https://connectingcompanies.eu/index.php/calls/>
4. Twinning Project [Електронний ресурс] // European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations – Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/funding-and-technical-assistance/twinning_en

Науковий керівник: Сліпецька Юлія Миронівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології, Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Maksurov Alexey Anatolevich LEGAL DOCTRINE ON THE BUSINESS REPUTATION OF LEGAL ENTITIES: PROBLEMS OF COORDINATION.....3

Безуса Юлія Олегівна ОЦІНОЧНІ ПОНЯТТЯ У ПРАВІ В ДЕЯКИХ РІШЕННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....4

Чабан Наталія Анатоліївна ДО ПИТАННЯ НЕУПЕРЕДЖЕНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ.....7

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право

Банчук-Петросова Олена Вікторівна ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, ЩО ВИЗНАЧАЄ ТА РЕГУЛЮЄ ЗАХИСТ ПРАВ НА ЗНАКИ ДЛЯ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ.....11

Зварич Роксолана Мирославівна ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ.....15

Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення

Кимак Анастасія Богданівна ОСОБЛИВОСТІ ДЖЕРЕЛ ТРУДОВОГО ПРАВА В США.....21

Мануїлова Людмила Юліївна, Топузов Володимир Іванович ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ.....26

Самойлова Ілона Анатоліївна МІЖНАРОДНЕ УСИНОВЛЕННЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....29

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Дехтярьов Євген Валентинович ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО (ПРОКУРОРА) ЗА
РОЗГОЛОШЕННЯ ДАНИХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....34

Оргієць Дар'я Олегівна, Бідняк Ганна Сергіївна ФАЛЬСИФІКАЦІЯ
СЕРТИФІКАТІВ ВАКЦИНАЦІЇ ВІД COVID-19: ПОСТАНОВКА
ПРОБЛЕМИ.....38

**Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне
право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське
право**

Батраченко Артем Сергійович ПОНЯТТЯ ТА СУТЬ ПУБЛІЧНОГО
АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО
КОМПЛЕКСУ.....43

Рибальченко Анастасія Андріївна НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ
РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ.....46

Якименко Вікторія Русланівна ЩОДО ПЕРЕХОДУ ПРАВ НА
ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ У ЗВ'ЯЗКУ З ПЕРЕХОДОМ ПРАВА
ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТ НЕРУХОМОГО МАЙНА, ЯКИЙ НА НІЙ
РОЗМІЩЕНО: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ
СТ. 120 ЗК УКРАЇНИ.....49

**Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право.
Інформаційні технології**

Крисенко Ілона Андріївна ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ ТА ЙОГО ЗАХИСТ.....53

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

<i>Бабікова Вероніка</i> КОНСТИТУЦІЯ МИКОЛИ СЦІБОРСЬКОГО.....	55
<i>Білоевич Олена</i> КОРПУС ЖАНДАРМІВ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В СКЛАДІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ.....	58
<i>Вуйцик Софія</i> ІНСТИТУТ КРОВНОЇ ПОМСТИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	61
<i>Галуґа Анастасія</i> ЕВОЛЮЦІЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ УНР.....	63
<i>Козяр Кароліна</i> ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ КОДЕКСІВ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ.....	66
<i>Романів Арсен</i> КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ДОБИ ПЕРШОЇ УНР І УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	69
<i>Романюк Дмитро</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ В КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	72
<i>Ухач Василь Зіновійович, Ухач Володимир Васильович, Ухач Анастасія Василівна</i> СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ПІДРОЗДІЛИ ПОЛІЦІЇ У ГАЛИЧИНІ В СКЛАДІ АВСТРІЇ ТА АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	75
<i>Хоцька Ангеліна</i> ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЗА ЗВИЧАЄВИМ КОЗАЦЬКИМ ПРАВОМ.....	79

Історія становлення української державності

<i>Василевська Анастасія Володимирівна</i> ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	82
<i>Ткач Тетяна</i> ДІЯЛЬНІСТЬ УПА В КОНТЕКСТІ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА.....	85

Історія країн світу та міжнародні відносини

<i>Матюшенко Інна Володимирівна</i> ПРИВАТИЗАЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИКИ «ТЕТЧЕРИЗМУ».....	89
<i>Цап Ірина Ярославівна</i> ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ МІЖ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ.....	91

Актуальні дослідження правової та історичної науки

Випуск 37

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua
Юридична лінія

12 листопада 2021 р.

Підписано до друку 23.11.2021
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 60 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net